

Trajnostni razvoj

Skupni cilji v kurikularni prenovi
Urednica zbirke: dr. Ada Holcar

Trajnostni razvoj

Urednica zvezka: Saša Kregar

Avtorji: dr. Tomaž Grušovnik, dr. Živa Kos, Saša Kregar, dr. Sonja Rutar, dr. Gregor Torkar

Avtorji didaktičnih primerov: Alenka Andrin, Špela Bergoč, Jerneja Bone, Polonca Češarek Puklavec, mag. Bernarda Gaber, Jožica Gramc, Nataša Kabaj Bavdaž, Polona Klopčič, Nives Markun Puhan, Nina Ostan, dr. Anton Polšak, Lidija Srša, mag. Klavdija Šipuš

Strokovna recenzija: Ivana Belasić
Jezikovni pregled: Manja Žugman
Oblikovanje: Davor Grgičević
Grafični prelom: Art design, d. o. o.
Izdal in založil: Zavod RS za šolstvo
Predstavnica: Jasna Rojc
Urednica založbe: Simona Vozelj

Spletna izdaja
Ljubljana, 2026

Publikacija je brezplačna.
Objava na spletnem naslovu: www.zrss.si/pdf/Trajnostni-razvoj.pdf

ZRSŠ ZAVOD REPUBLIKE SLOVENIJE ZA ŠOLSTVO
REPUBLIKA SLOVENIJA MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE, ZNANOST IN MLADINO
I FEEL SLOVENIA
Sofinancira Evropska unija

Zbirka je nastala v okviru projekta Kurikularna prenova – nove poti do znanja (KUP)

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 303717635

ISBN 978-961-03-1534-6 (PDF)

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Kazalo

1 Uvod 5

1.1 Opis in namen področja trajnostnega razvoja 7

1.2 Skupni cilji področja trajnostnega razvoja in priporočila za njihovo uresničevanje 9

2 Poosebljanje vrednot trajnostnost 10

2.1 Vrednotenje trajnostnosti 10

2.2 Podpiranje pravičnosti 12

2.3 Promoviranje narave 14

3 Sprejemanje kompleksnosti v trajnostnosti 16

3.1 Sistemsko mišljenje 16

3.2 Kritično mišljenje 18

3.3 Formuliranje problema 20

4 Zamišljanje trajnostnih prihodnosti 22

4.1 Pismenost za prihodnost 22

4.2 Prilagodljivost 24

4.3 Raziskovalno mišljenje 26

5 Ukrepanje za trajnostnost 28

5.1 Politična angažiranost 28

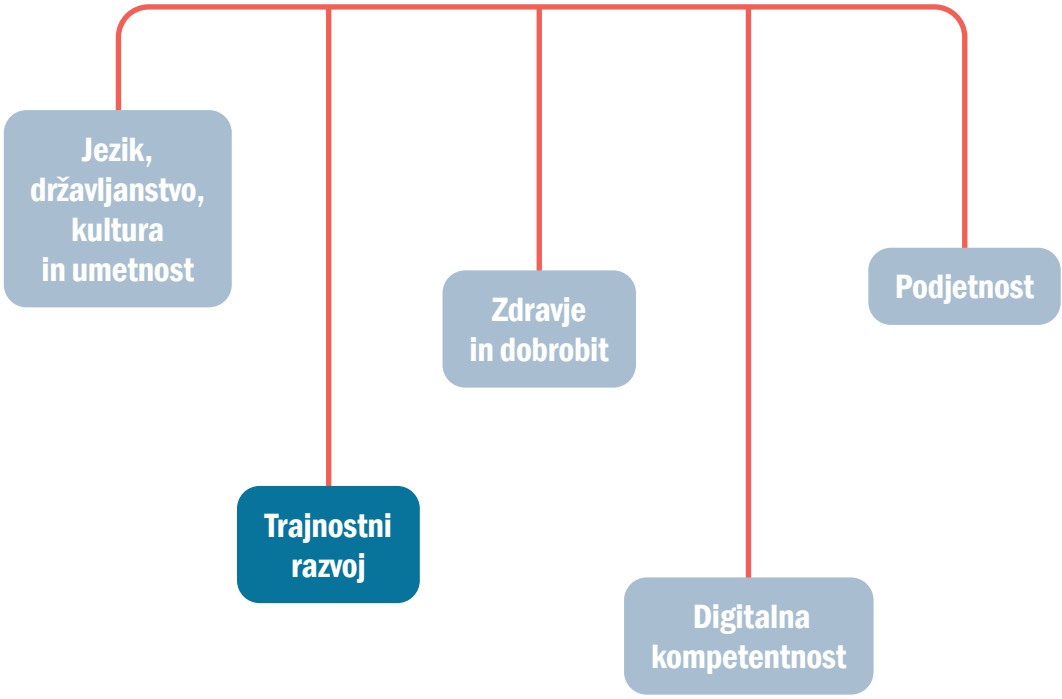
5.2 Kolektivno ukrepanje 30

5.3 Individualna iniciativa 32

6 Ideje za izvedbo skupnih ciljev 34

Viri in literatura 68

Področja skupnih ciljev

Zbirko *Skupni cilji v kurikularni prenovi* sestavljajo uvodni zvezek in pet vsebinskih zvezkov, od katerih vsak podrobneje predstavlja eno od področij skupnih ciljev.

Vsi zvezki zbirke so v elektronski obliki dostopni na povezavi: https://www.zrss.si/digitalna-bralnica/skupni-cilji/.

1 Uvod

Vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj[1] (VITR) je zasnovana kot vseživljenjski, celostni in transformativni proces, ki prispeva k razvoju spoznavnih, socialnih, emocionalnih in vedenjskih vidikov ter ciljev učenja in vključuje učne vsebine, učne rezultate (dosežke, izide), pedagoške pristope ter učno okolje (šolo) v celoti.

Koncept vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj izhaja iz potrebe po izobraževanju, ki posamezniku in družbi omogoča soočanje z vse večjimi okoljskimi in drugimi globalnimi izzivi našega planeta. Cilj VITR je opolnomočiti in usposobiti sedanje in prihodnje generacije za izpolnjevanje njihovih potreb s celostnim pristopom in povezovanjem ekonomskega, družbenega in okoljskega vidika trajnostnega razvoja z namenom prehoda v bolj trajnostno in pravičnejšo družbo (Issues and trends in Education for Sustainable Development, 2018). V ta namen VITR spodbuja kompetenčni pristop ter poudarja pomen celostnega in transformativnega učenja[2], ki nagovarja učni kontekst in dosežke, pedagoške pristope ter učno okolje.

VITR temelji na nekaj ključnih razmislekih:

- temeljne spremembe, ki bodo zagotovile trajnostno prihodnost, se začnejo na ravni posameznika;
- VITR v akciji pomeni državljanstvo v akciji;
- VITR učeče se spodbuja k odkrivanju vrednot, ki se razlikujejo od vrednot potrošniških družb;
- VITR se mora odzvati na priložnosti in izzive tehnološkega napredka;
- VITR poudarja načine, kako lahko vsak učeči se deluje v smeri sprememb za trajnostnost[3], vključno z načini, kako lahko vpliva na družbeno preobrazbo, ki vodi v trajnostno prihodnost (Vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj: kažipot, 2022).

1. **Trajnostni razvoj j**e koncept, ki se je pojavil v luči vse večjega zavedanja človeka o čezmernem izčrpavanju ekosistemov, kar se npr. kaže v zmanjševanju biotske raznovrstnosti, izgubljanju ekosistemskih storitev in dramatičnem spreminjanju podnebja. Trajnostni razvoj je stalen proces družbenih sprememb, ki omogoča kakovostno življenje sedanjih generacij in ohranjanje enakih življenjskih možnosti za prihodnje generacije ter dosego družbene blaginje in gospodarskega razvoja, združljivih z okoljskimi možnostmi (Torkar, 2010 v Konceptualizacija VITR, 2023).
2. Eden izmed pristopov, ki omogoča sistemsko, integrativno in celostno obravnavo trajnostnega razvoja ter naslavljanje globalnih problemov, med njimi tudi podnebnih sprememb, je **transformativno učenje** (UNESCO, 2022). Pri transformativnem učenju gre za globok strukturni premik v naših osnovnih predpostavkah, mislih, čustvih in dejanjih. Učeči se postane »glavni akter učnega procesa«, ki poteka kot rezultat osebnih izkušenj (Hase in Kenyon, 2000), začne dvomiti o svojih prepričanjih, vrednotah in predpostavkah, na katerih temeljijo njegova dejanja, kar ga vodi in »žene« v nadaljnje učenje (Hase, 2009). Učeči se, ki je vključen v transformativno učenje, ni več samo uporabnik izobraževanja, temveč raziskovalec, ki je globoko vključen v usmerjanje svojega učnega procesa ter tudi spreminjanje sveta (v Konceptualizacija VITR, 2023).
3. **Trajnostnost** bi lahko najbolje opisali kot dolgoročen cilj, npr. doseganje bolj trajnostnega sveta, medtem ko se trajnostni razvoj nanaša na številne procese in poti, ki jih uporabimo za spodbujanje razvoja ali doseganje napredka na trajnostne načine (Bianchi idr., 2023 v Konceptualizacija VITR). Trajnostnost pomeni dajati prednost potrebam vseh živih bitij in planeta, tako da poskrbimo, da delovanje človeka ne preseže omejenih planetarnih zmogljivosti (Bianchi, 2023).

V skladu z 2. členom Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOF-VI) konceptualizacija VITR sledi ciljem vzgoje in izobraževanja, katerih poudarek je tudi na vzgajanju in izobraževanju za trajnostni razvoj ter dejavnemu vključevanju v demokratično družbo, kar vključuje tudi globlje poznavanje in odgovoren odnos do sebe, svojega zdravja, do drugih, do svoje in drugih kultur, do naravnega in družbenega okolja, do prihodnjih generacij.

Priročnik poglobljeno opredeljuje skupne cilje s področja trajnostnega razvoja in je zasnovan kot pomoč učitelju pri umeščanju področja trajnostnega razvoja v pouk svojega predmeta.

Trajnostni razvoj kot področje skupnih ciljev vzgoje in izobraževanja vzpostavlja celosten pristop k spoznavanju okoljskih, družbenih in gospodarskih vidikov trajnostnega razvoja. Učencem omogoča razumevanje kompleksnosti življenja za odgovorno, informirano in premišljeno delovanje v skupnosti. Šola kot prostor učenja, sodelovanja in oblikovanja družbenih vrednot ima pri tem posebno vlogo, saj učenci in dijaki v vzgojno-izobraževalnem procesu razvijajo znanje, spretnosti, vrednote, stališča in načine razmišljanja, ki vplivajo na to, kako posamezniki razumejo svet in v njem delujejo. To predpostavlja tudi razvoj skrbi in naklonjenega odnosa do družbenih in naravnih sistemov, ki so nam bili dani, v katere smo se rodili, jih ustvarjali in sooblikovali tisočletja v različnih civilizacijah.

Skupni cilji trajnostnega razvoja nam pomagajo načrtovati vzgojno-izobraževalni proces z namenom zagotavljanja izkušnje in doživljanja trajnostnosti kot kompetence in vrednote. Izhodišče za oblikovanje skupnih ciljev trajnostnega razvoja je Evropski okvir kompetenc za trajnostnost (GreenComp, 2022). Le-ta predvideva štiri kompetenčna področja, ki prehajajo od osnovnega spoznavanja in razumevanja ter vrednotenja trajnostnosti, razvijanja mišljenja kot spretnosti za sprejemanje in razumevanje kompleksnosti pomena trajnostnosti do krepitve zmožnosti za proaktivno preučevanje in odzivanje na situacije ter angažirano ukrepanje z namenom zagotavljanja trajnostnega razvoja.

Kompetenčna področja s pripadajočimi kompetencami, ki jih skupni cilji opredeljujejo, so:

1. poosebljanje vrednot trajnostnosti (vrednotenje trajnostnosti, podpiranje pravičnosti, promoviranje narave);
2. sprejemanje kompleksnosti v trajnostnosti (sistemsko mišljenje, kritično mišljenje, formuliranje problema);
3. zamišljanje trajnostnih prihodnosti (pismenost za prihodnost, prilagodljivost, raziskovalno mišljenje);
4. ukrepanje za trajnostnost (politična angažiranost, kolektivno ukrepanje, individualna iniciativa).

Vsak skupni cilj je v zvezku podrobneje opredeljen in utemeljen. Učitelju so na voljo usmeritve za doseganje cilja.

1.1 Opis in namen področja trajnostnega razvoja

Skupne cilje s področja trajnostnega razvoja lahko razumemo kot odziv na vse večjo potrebo po opolnomočenju učencev pri soočanju z vedno pogostejšimi izzivi lokalnega okolja in globalnega sveta. Ena od sodobnih dolžnosti vzgoje in izobraževanja je prihodnje generacije opolnomočiti z znanjem, spretnostmi, vrednotami in stališči, ki jim bodo omogočale sprejemanje informiranih odločitev ter odgovorno delovanje za okoljsko celovitost, gospodarsko uspešnost in družbeno pravičnost. Ob tem moramo zagotavljati enako obravnavo posameznikov, ob upoštevanju razvojnih in drugih individualnih značilnosti kot tudi spoštovati kulturne raznolikosti.

Ker se temeljne spremembe, ki bodo zagotovile trajnostno prihodnost, začnejo na ravni vsakega izmed nas, VITR poudarja načine, kako lahko vsak učenec sam in kot član razredne šolske in lokalne skupnosti ter v širšem okolju deluje v smeri sprememb za trajnostnost. VITR v akciji pomeni državljanstvo v akciji (Kažipot VITR za 2030, 2022).

Kompetence za trajnostnost bodo v prihodnosti temelj našega delovanja, saj tudi od učencev pričakujemo, da ne bodo le pasivni opazovalci, temveč aktivni državljani, ki znajo sprejemati odgovorne odločitve. Razvijanje kompetenc, kot so sistemsko razmišljanje in empatija, nam bo kot družbi omogočilo ustvarjanje pravičnejšega sveta ter inoviranje rešitev za regeneracijo planeta, kar je nujno za preživetje in blaginjo nas samih in drugih živih bitij, s katerimi si delimo ta planet.

Učenje kritičnega presojanja povezanosti lastnih vrednot z vrednotami družbe ter razmišljanje o tem, kako naše odločitve in ravnanja vplivajo na druge ljudi, skupnosti in naravne sisteme, lahko razvija občutek odgovornosti, pravičnosti in sočutja ter razumevanje, da je odnos do narave neločljivo povezan z odnosom do družbe. Razumevanje kompleksnosti naravnih in družbenih sistemov tako spodbuja spoštovanje do naravnega okolja ter zavest o medsebojni povezanosti živih bitij in družbenih procesov.

Trajnostni izzivi so pogosto kompleksni in večplastni, zato je pomembno razvijati tudi sposobnost sistemskega in kritičnega mišljenja. Probleme na področju zagotavljanja trajnostnosti je treba obravnavati celostno ter upoštevati povezave med okoljskimi, družbenimi in gospodarskimi vidiki. Z namenom razvoja odgovornosti se presojajo kratkoročne in dolgoročne posledice odločitev posameznikov, skupin – od lokalne do globalne ravni. Kritično presojanje informacij in različnih pogledov omogoča, da učenci prepoznavajo raznolikost interesov, vrednot in kulturnih ozadij ter se naučijo premišljeno oblikovati stališča in rešitve.

Pomembna zmožnost za trajnostno prihodnost je tudi sposobnost zamišljanja možnih in želenih prihodnosti. Učenci na podlagi znanja, znanstvenih spoznanj in vrednot trajnostnosti lahko razmišljajo o različnih scenarijih razvoja ter presojajo, katera dejanja so potrebna za doseganje trajnostnih ciljev. Pri reševanju kompleksnih problemov s

področja zagotavljanja trajnostnosti je ključno povezovanje znanj različnih znanstvenih disciplin za razvoj inovativnih idej, novih pristopov k razumevanju in izboljšanju sveta.

Vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj pa je mogoča zgolj s participacijo učencev in dijakov ter angažiranim prizadevanjem za odgovorno ravnanje med samim vzgojno-izobraževalnim procesom – med poukom in v vsakdanjem življenju celotne šolske skupnosti. Tako učenci in dijaki razvijajo zavest o lastni odgovornosti in potencialu za prispevanje k trajnostnim spremembam na individualni, skupnostni in družbeni ravni. Spoznavajo pomen sodelovanja, demokratičnega dialoga in kolektivnega ukrepanja. Hkrati pa se učijo kritično presojati družbene prakse in politike z vidika trajnostnosti ter sodelovati pri oblikovanju bolj pravičnih in trajnostnih rešitev.

Da bi se čim bolj približali zaželenim ciljem VITR, je zaželeno, da umeščanje v šolski sistem poteka sinhrono na več nivojih.

- Umeščanje tematskih področij in pripadajočih vsebin v šolski kurikul v podporo povezovanja okoljskega, družbenega in gospodarskega vidika trajnostnega razvoja. Tematska področja in vsebine sledijo ciljem trajnostnega razvoja Agende 2030 in posegajo na področje podnebnih sprememb, globalnega spreminjanja in varstva okolja in narave (s poudarkom na spoštovanju potreb vseh vrst živih bitij), biodiverzitete, hrane in kmetijstva, energijskih virov in surovin po svetu, zdravja in dobrobiti, trajnostne proizvodnje in potrošnje, mobilnosti, razvoja mest in prometa, demografskih struktur in razvoja, kulturne raznolikosti, spoštljivosti, sobivanja, sožitja in inkluzije, migracij in integracij, demokracije in človekovih pravic ter enakosti spolov.
- Razvijanje kompetenc, potrebnih za dejavno vlogo pri iskanju rešitev trajnostnega razvoja in transformiranja družbe.
- Vzpostavljanje učinkovitega učnega okolja v podporo transformativnemu učenju in celostnemu institucionalnemu in sistemskemu pristopu k VITR.

Za razumevanje pomena trajnostnega razvoja je ključno, da povezujemo znanje vseh znanstvenih disciplin in šolskih predmetov ter z njimi povezanih veščin, vrednot in stališč, zato je vertikalna in horizontalna integracija VITR od vrtca, šole do univerze oziroma do tretjega življenjskega obdobja ključnega pomena.

Z umeščanjem skupnih ciljev s področja trajnostnosti v vse učne načrte spodbujamo vse, tako učitelje kot učence, k razvijanju kompetenc, ki nam bodo omogočile, da bomo s svojim delovanjem in ravnanjem prispevali k trajnostnemu razvoju.

Poleg učnih izkušenj pri pouku kompetence za trajnostnost razvijamo tudi v okviru drugih šolskih in obšolskih dejavnosti, kot so npr. dnevi dejavnosti in razširjeni program, razni tabori, ekskurzije, šole v naravi in druge oblike vzgojno-izobraževalnega dela v srednji šoli. Zavedati se moramo, da je krepitev prehoda od teorije k praktičnemu izkušenjskemu učenju nujna, saj le tako lahko vplivamo na spreminjanje vrednot v dejanja.

Dnevi dejavnosti nam tako omogočajo realizacijo različnih projektov s področja trajnostnega razvoja, ki zahtevajo več časa, razširjeni program omogoča postopne in fleksibilne spremembe na ravni praks, druge obšolske dejavnosti pa nam omogočajo, da celostno pristopamo k VITR.

1.2 Skupni cilji področja trajnostnega razvoja in priporočila za njihovo uresničevanje

Vsebina priročnika ponuja strokovnim delavcem podporo pri načrtovanju vzgojno-izobraževalnega procesa in reflektiranju vključevanja vsebin ter ravnanj na področju trajnostnosti v vzgojno-izobraževalnem procesu. Izhodišče in namen priročnika je spodbujanje razmisleka o vlogi šole pri oblikovanju trajnostne družbe ter vzpostavljanje okvira za razvoj kompetenc, ki učencem in dijakom omogočajo odgovorno in aktivno soustvarjanje trajnostne prihodnosti.

Vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj ni le vsebina poučevanja, temveč način razmišljanja in delovanja, ki ga lahko skupaj razvijamo učitelji, učenci in dijaki v šolskem prostoru in v širši skupnosti.

Učitelji smo pri tem ključni dejavniki, saj predstavljamo most med teorijo in prakso. Šolo ustvarjamo ne le kot prostor izobraževanja, temveč mikrokosmos družbe, kjer učencem omogočimo, da prvič preizkusijo sisteme odločanja in solidarnosti, ki so formativni za oblikovanje družbeno trajnostnih posameznikov v prihodnosti.

V nadaljevanju so posamezni skupni cilji s področja trajnostnega razvoja podrobneje opredeljeni, utemeljen je njihov pomen ter podane usmeritve za doseganje skupnega cilja pri pouku. Kot spodbuda za razmislek so pri vsakem cilju dodana vprašanja, namenjena učencem in učitelju.

2 Poosebljanje vrednot trajnostnosti

2.1 Vrednotenje trajnostnosti

2.1.1.1 SC

Kritično oceni povezanost lastnih vrednot in vrednot družbe s trajnostnostjo v navezavi na svoje trenutne zmožnosti in družben položaj.

Opredelitev skupnega cilja

Pri učencih razvijamo razumevanje, da vrednote usmerjajo posameznika in družbo pri ravnanju z okoljem ter pri sprejemanju trajnostnih odločitev. Spodbujamo jih, da vrednot ne dojemajo kot samoumevnih ali univerzalnih, temveč kot družbene konstrukte, oblikovane pod vplivom kulturnih, zgodovinskih, socialnih in osebnih okoliščin. Učence usmerjamo k razvijanju kritične presoje lastnih in tujih vrednot ter razmisleku o tem, kako te vplivajo na ravnanje posameznika, družbe, politiko, tehnologijo in vsakdanje prakse.

V središče postavljamo spoznanje, da imajo različni svetovni pogledi — antropocentrični, ekocentrični in tehnocentrični — pomembno vlogo pri oblikovanju argumentov in odločitev, povezanih s trajnostnostjo. Učence učimo prepoznavati, kako ti pogledi usmerjajo razumevanje okoljskih in drugih izzivov ter vplivajo na iskanje in vrednotenje možnih rešitev.

Poseben poudarek namenjamo razvoju samorefleksije, saj učence spodbujamo k razmisleku o lastnih vrednotah, ki usmerjajo njihova dejanja, ter o tem, kako te vrednote vplivajo na okolje.

Utemeljitev pomena skupnega cilja

Trajnostnost ni le vprašanje znanja, temveč predvsem vprašanje vrednot, ki oblikujejo naše odločitve in ravnanje na osebni, skupinski in družbeni ravni.

Zato v ospredje postavljamo refleksijo o vrednotah, saj nam ta omogoča razumeti, zakaj na trajnostne izzive reagiramo različno in zakaj ne obstajajo univerzalni ali linearni modeli trajnostne prihodnosti.

Z vrednotenjem trajnostnosti učencem omogočamo prepoznati njihov vpliv na okolje, družbo in prihodnost, ki izhaja iz oblikovanih vrednot. Ko jih spodbujamo h kritični

presoji lastnih stališč, jih učimo razlikovati med vrednotami, ki spodbujajo trajnostne prakse, in tistimi, ki trajnostnost ovirajo (npr. potrošništvo, individualizem, udobje), ter s tem razvijamo njihov občutek osebne odgovornosti.

Učence učimo ovrednotiti svoje razumevanje trajnostnosti, sprejemati odgovorne odločitve in prepoznati, da lahko njihovo ravnanje naravo in skupnost poškoduje, ohranja ali obnavlja.

Usmeritve za doseganje skupnega cilja pri pouku

Učence usmerjamo k raziskovanju lastnih, skupinskih in družbenih vrednot ter stališč do trajnostnosti. To omogočamo z razpravami, anketami ali kratkimi pisnimi odzivi. Spodbujamo jih, da svoje vrednote primerjajo med generacijami, kulturami in skozi čas ter kritično presodijo, kako so usklajene z vrednotami trajnostnosti in kje prihaja do konfliktov (npr. udobje vs. vpliv na okolje).

Obravnavamo povezanost vrednot trajnostnosti z drugimi vrednotami ter učence povabimo, da iz vsakdanjega življenja, družbe ali zgodovine poiščejo primere skladij in neskladij (npr. potrošništvo vs. omejevanje naravnih virov).

Z učenci načrtujemo tudi dejavnost, ki omogoča delovanje v skladu s trajnostnimi načeli — bodisi na osebni ravni (npr. sprememba lastnih navad) bodisi na ravni razreda, šole ali skupnosti.

Vprašanja za učitelja

- Katere vrednote trajnostnosti odražajo moja dejanja in kako vplivajo na moje poučevanje?
- Kako pogosto razmišljam o neskladju med vrednotami trajnostnosti (npr. udobje, ugodje, dobiček, pravičnost, varovanje narave)?

Vprašanja za učenca

- Katere vrednote trajnostnosti so zame najpomembnejše?
- Je to, kar si kupim, moja potreba ali želja?

2.2 Podpiranje pravičnosti

2.1.2.1 SC

Pri svojem delovanju upošteva etična načela pravičnosti, enakopravnosti in sočutja.

Opredelitev skupnega cilja

Podpiranje pravičnosti je kompetenca, ki se v sklopu evropskega okvira kompetenc za trajnostnost (GreenComp) navezuje na področje pooseblјanja vrednot trajnostnosti. Spodbuja nas, da kritično premislimo vrednote in poglede, povezane tako s trajnostnim kot netrajnostnim ravnanjem. Podpiranje pravičnosti kot skupni cilj se dotika vprašanja enakopravnosti, kot so denimo enake možnosti izrabe virov različnih generacij in družbenih skupin, pa tudi vprašanja enakomernega nošenja okoljskih bremen. Razumevanje podpiranja pravičnosti v okviru skupnih ciljev pa poleg tega zajema še vprašanje čezvrstnega sočutja in solidarnosti, ki o etiki ne razmišlja zgolj v odnosu do drugih ljudi, ampak tudi v odnosu do rastlin, živali in ekosistemov kot celot.

Utemeljitev pomena skupnega cilja

Kompetenca podpiranja pravičnosti zajema naše visoko vrednotenje pravice do življenja, zdravega okolja in trajnostne rabe virov, pri čemer te pravice ne razumemo le kot lastne, temveč kot pravice vseh. Pouk naj interdisciplinarno spodbuja zavedanje, da je zdravo in varno okolje temeljna pravica ter izraz splošne in globalne pravičnosti, zlasti v smislu poštene porazdelitve okoljskih bremen med tistimi, ki so zanjo najbolj odgovorni.

Posebno pozornost namenjamo tudi medgeneracijski pravičnosti, torej odgovornosti današnjih generacij, da prihodnjim zapustimo okolje vsaj v stanju, kakršnega smo prejeli sami. Ob tem pravičnosti ne omejujemo zgolj na ljudi, temveč jo razširjamo tudi na živali, rastline in ekosisteme kot celote. Takšen biocentrični pristop spodbuja spoštovanje interesov vseh živih bitij in celovitosti naravnega sveta.

Usmeritve za doseganje skupnega cilja pri pouku

Pri pouku učencem omogočamo spoznavanje vsebin, povezanih z vrednotami trajnostnosti in pravičnosti, hkrati pa moramo te vrednote odražati tudi v svoji pedagoški praksi, saj smo učitelji med najpomembnejšimi zgledi učencem. Zato vrednot ne posredujemo zgolj faktografsko, temveč jih v čim večji meri udejanjamo pri pouku. Že Aristotel je poudarjal, da se vrline krepijo predvsem z delovanjem.

Podpiranje pravičnosti zato pomeni, da stremimo k takšni vsebinski in didaktični organizaciji pouka, ki udejanja vrednote pravičnosti, enakopravnosti in čezvrstnega sočutja. To vključuje načrtovanje dejavnosti, ki učencem omogočajo delovanje v skladu s temi vrednotami, ter njihovo refleksijo, denimo skozi razprave, projektno delo in samostojne naloge (npr. iskanje primerov medgeneracijske pravičnosti). Zaželeno je tudi spodbujanje sodelovanja učencev s civilnodružbenimi organizacijami, kot so okoljska društva ali društva za zaščito živali.

Vprašanja za učitelja

– Kako lahko moje poučevanje med učenci spodbuja vrednote pravičnosti in sočutja?

Vprašanja za učenca

– Kako moje ravnanje vpliva na ljudi v prihodnosti ali na druga živa bitja?
– Kaj lahko storim, da bo svet pravičnejši in bolj sočuten?

2.3 Promoviranje narave

2.1.3.1 SC

Odgovoren odnos do naravnih sistemov gradi na razumevanju njihove kompleksnosti in razmerij med naravnimi in družbenimi sistemi.

Opredelitev skupnega cilja

Učitelji ekosisteme in pokrajine obravnavamo kot dinamične in medsebojno prepletene sisteme, katerih delovanje in obstoj temeljita na soodvisnosti med živimi bitji ter med živimi in neživimi dejavniki okolja. Človeka moramo dosledno predstavljati kot sestavni del narave, ki je od nje življenjsko odvisen, hkrati pa s svojim delovanjem pogosto povzroča prekomerno izkoriščanje naravnih virov in nepopravljive okoljske posledice, kot je izguba biotske pestrosti.

Utemeljitev pomena skupnega cilja

V kontekstu pospešenih ekoloških, tehnoloških, ekonomskih in družbenih sprememb je pomembno v šolstvu prepoznavati in nasloviti naraščajočo odtujenost človeka od narave, ki vodi tako v degradacijo naravnih sistemov kot v izgubo občutka odgovornosti, pripadnosti in solidarnosti. Danes, tudi s pomočjo znanja, pridobljenega z znanostjo in tehnologijo, vemo, da ne zmoremo v celoti razumeti, kaj povzroči kaj v kompleksnih, interaktivnih, nelinearnih sistemih, zlasti v daljšem časovnem obdobju. Zato sta dandanes v prvi vrsti potrebna iskreno spoznanje in globoka ponižnost človeštva do Zemlje in njene kompleksnosti.

Človeško bivanje na Zemlji je torej splet različnih sistemov in procesov. Te moramo spojiti s trajnostnostjo kot značilnostjo procesa ali stanja, ki se ohranja brez konca. Skrb za okolje je torej preplet dveh neločljivih vrednotnih usmeritev človeka: ohranjanja narave in odgovorne, trajnostne rabe naravnih virov in storitev. Naša naloga je izpostavljati vrednost narave same po sebi, kar lahko ublaži prevladujoč način gospodovanja naravi. S promoviranjem narave jo postavljamo v polje osnovnega in bistvenega za preživetje človeštva.

Usmeritve za doseganje skupnega cilja pri pouku

Učitelji moramo učencem omogočati poglobljeno doživljanje narave in razumevanje, da človekovo delovanje v naravi vedno vključuje vrednostne izbire ter da trajnostni razvoj zahteva uravnoteženje okoljskih, družbenih in ekonomskih vidikov znotraj planetarnih meja.

Zaradi vse večje izgube neposrednega stika z naravo pri pouku spodbujajmo sistematično in pogosteje kot doslej izkustveno učenje v naravnem okolju, ki naj bo multisenzorno in interdisciplinarno naravnano. Pri pouku učence spodbujajmo, da prepoznavajo raznolikost živih bitij, opazujejo naravne procese, prepoznavajo naravne vire in storitve, kritično presojajo vplive človekovega delovanja na naravo ter raziskujejo možnosti za njeno varovanje, ohranjanje in obnavljanje.

Neposredna izkušnja v naravnem okolju naj bo namenjena tudi poglobljenemu povezovanju učencev z njihovim lastnim, lokalnim fizičnim in družbenim okoljem, saj takšni pristopi krepijo občutek pripadnosti prostoru, poglabljajo razumevanje lokalnih okoljskih posebnosti, dediščine ter spodbujajo odgovornost za njegovo dolgoročno ohranjanje. Že pri mlajših učencih poudarjajmo neposredne izkušnje z naravo v lokalnem okolju, vendar tudi z mislijo na globalno. Empirične raziskave ugotavljajo, da je promoviranje narave izrazito pomembno v predšolskem obdobju in na razredni stopnji osnovne šole, ko otroci izoblikujejo povezanost z naravo. To ne zmanjšuje pomena promoviranja narave pri starejših učencih in dijakih, ki potrebujejo nadgrajeno, kompleksnejšo izkušnjo z naravo, tako v prostoru (npr. preučevanje pokrajin, oddaljenih ekosistemov) kot času (npr. zgodovinski, evolucijski pogled). S tem lahko zagotovimo razvoj njihove čustvene povezanosti z naravo, senzibilnosti za postopne okoljske spremembe ter razumevanje narave in biotske pestrosti kot temeljne vrednote in pogoja za delovanje življenjskih sistemov.

Vprašanja za učitelja

- Katero priložnost oziroma izkušnjo, ki bo pri učencih spodbudila občudovanje in spoštovanje narave, lahko učencem omogočim pri pouku?
- Ali in kako pri pouku spodbujam razpravo o odgovornosti in posledicah našega delovanja v naravi?

Vprašanja za učenca

- S čim te je narava najbolj presenetila ali navdušila?
- Ali ima narava (npr. gozd) vrednost samo zato, ker koristi nam ljudem, ali ima vrednost tudi sama po sebi?

3 Sprejemanje kompleksnosti v trajnostnosti

3.1 Sistemsko mišljenje

2.2.1.1 SC

K izbranemu problemu pristopa celostno, pri čemer upošteva povezanost okoljskega, gospodarskega in družbenega vidika.

2.2.1.2 SC

Presoja kratkoročne in dolgoročne vplive delovanja posameznika in družbenih skupin v družbi, družbe na lokalni, regionalni, nacionalni ter globalni ravni.

Opredelitev skupnega cilja

Področje razumevanja in sprejemanja kompleksnosti v trajnostnosti nas opozarja na zapleteno medsebojno prepletenost družbenega in naravnega sistema. Sistemsko mišljenje učencem omogoča, da k obravnavi problemov, ki so lahko družbene, tehnološke ali naravoslovne narave, pristopajo celostno z upoštevanjem omenjene prepletenosti. Učence opolnomoči za presojanje vplivov lastnega delovanja in delovanja skupnosti na več ravneh, od bližnjega lokalnega okolja, do globalnih razsežnosti. S tem pomaga učencem razviti skrb za kratkoročne in dolgoročne vplive lastnih dejanj na soljudi in na ekosisteme.

Utemeljitev pomena skupnega cilja

Okoljski izzivi, s katerimi se soočamo, so posledica kompleksne prepletenosti družbenih, ekonomskih in drugih dejavnikov, zato jih ne moremo razumeti zgolj kot izolirane probleme. Čeprav jih včasih obravnavamo na mikroravni, tak pristop pogosto spregleda širši sistemski kontekst, v katerem deli sistema delujejo drugače kot ločeno. Izpostavljenost onesnaženju in naše potrošniške izbire so tako pogosto povezane z družbeno-ekonomskim položajem, razpoložljivim časom, ponudbo, tehnologijo in vrednotami.

Sistemsko mišljenje nam pomaga razumeti to kompleksnost in vlogo povratnih zank, na primer pri netrajnostnih potrošniških praksah, ki posameznike lahko ujamejo v začaran krog pomanjkanja časa in naraščajočih okoljskih bremen. Namesto iskanja hitrih rešitev

nas zato spodbuja k iskanju točk vzvoda in celovitih sistemskih rešitev, kot so racionalizacija porabe ali družbeni ukrepi, ki odgovornosti ne prelagajo zgolj na posameznika.

Usmeritve za doseganje skupnega cilja pri pouku

Učencem najprej poskušamo ponuditi možnost refleksije kompleksnosti dejstev in dogodkov, na primer z izpostavljanjem njihove interdisciplinarne narave ali s prikazom razlik med individualnimi in kolektivnimi ter delnimi in celostnimi pogledi. Uporabljamo različne didaktične pristope, ki omogočajo razumevanje soodvisnosti elementov sistema, s poudarkom na povratnih zankah in iskanju točk vzvoda. Učenci lahko pri tem v skupinah ali individualno opisujejo ali modelirajo sisteme, v katerih se kaže kompleksnost okoljskih izzivov. Pri mlajših učencih lahko sistemsko mišljenje krepimo tudi z dejavnostmi, ki poudarjajo pomen sodelovanja ter vpliv dejanj posameznika na skupnost in obratno.

Ker pa lahko soočenje s kompleksnostjo problemov sproži tudi stisko in občutke nemoči, smo učencem pri razmišljanju in čustvovanju v oporo ter jih usmerjamo tako, da preprečujemo razvoj preplavljajoče okoljske tesnobe.

Vprašanja za učitelja

- Katere povezave med družbenimi, okoljskimi in gospodarskimi vidiki lahko učenci prepoznajo pri izbrani temi?
- Kje v obravnavanem sistemu bi lahko majhna sprememba povzročila večji učinek?

Vprašanja za učenca

- Kako moje delovanje vpliva na lokalno okolje in kakšne posledice lahko ima na globalni ravni?
- Kakšne posledice ima moje ravnanje danes in kakšne bi lahko imelo v prihodnosti?

3.2 Kritično mišljenje

2.2.2.1 SC

Kritično presoja informacije, poglede in potrebe o trajnostnem razvoju z vidika naravnega okolja, živih bitij in družbe, pri čemer upošteva različne poglede, pogojene z osebnim, socialnim in kulturnim ozadjem.

Opredelitev skupnega cilja

Tudi kritično mišljenje Evropski okvir kompetenc za trajnostnost, podobno kot sistemsko mišljenje, uvršča na področje sprejemanja kompleksnosti v trajnostnosti. V našem kontekstu kritično mišljenje v prvi vrsti razumemo kot sposobnost presojanja informacij, pogledov in potreb, povezanih s trajnostnostjo in širšo okoljsko problematiko. Pri tem dajemo poseben poudarek na razvijanje sposobnosti presojanja virov in na posledično ločevanje med verodostojnimi informacijami in zelenim zavajanjem ter drugimi oblikami manipulacije. Učenci naj bi v sklopu tega skupnega cilja razvili tudi sposobnost vživljanja v različne perspektive in posledično upoštevanje pogledov, ki so pogojeni z osebnim, družbenim in kulturnim ozadjem.

Utemeljitev pomena skupnega cilja

Okoljski izzivi so kompleksni in tesno povezani z gospodarstvi ter interesi različnih skupin in posameznikov, zato je komuniciranje okoljske krize pogosto prežeto z manipulacijami in netočnimi informacijami. Zaradi tega je pomembno, da so učenci dobro informirani, kar lahko dosežemo na dva načina: z zagotavljanjem kakovostnih, objektivnih informacij pri pouku ter z razvojem veščin kritičnega presojanja virov in podatkov. Ta veščina je še posebej pomembna, saj učenci informacije prejemajo tudi prek medijev in družbenih omrežij.

Kritično mišljenje pomeni sposobnost ločevanja med točnim in netočnim ter vključuje presojo virov, sledenje argumentaciji in prepoznavanje zmot v sklepanju. Poleg logične analize obsega tudi spoznavne vrline, kot so radovednost, odprtost, natančnost in skromnost. Na višji ravni vključuje tudi kritično zavedanje ideologij in družbenih sistemov, ki usmerjajo netrajnostno mišljenje in ravnanje. Primer tega je razlikovanje med antropocentričnim pogledom, ki naravo vrednoti predvsem po njeni uporabnosti za človeka, in življenjskosrediščnim pogledom, ki naravi priznava lastno vrednost. Kritično mišljenje lahko zato zajema tudi poglobljen premislek o naravi, njeni lepoti in celovitosti.

Usmeritve za doseganje skupnega cilja pri pouku

Kritično mišljenje lahko utrjujemo zgolj z vajo, zato je zaželeno, da učencem ponudimo čim več možnosti za analizo sklepanj, odkrivanje napak in deljenje lastnih mnenj, ki pa morajo biti nujno utemeljena. To lahko počnemo skozi razprave, z uporabo debatnih tehnik ali s sokratskim dialogom, ki je posebej primeren, ker ni tekmovalen in spodbuja sodelovanje vseh v sprejemajočem okolju. Prav ustvarjanje takšnega sprejemajočega okolja je ena naših glavnih nalog, saj bodo le tako učenci pripravljeni deliti svoja resnična prepričanja, torej to, kar dejansko verjamejo in mislijo, kar je predpogoj za kakovostno izmenjavo mnenj.

Naša vloga v takšnih debatah je predvsem vloga moderatorjev in izzivalcev, torej tistih, ki usmerjamo razpravo in učence spodbujamo k premisleku. Naša avtoriteta je zato predvsem dialoška in temelji na veščinah vodenja učeče se skupnosti. Poleg spodbujanja izmenjave in pretresa mnenj z različnimi dejavnostmi spodbujajmo tudi presojanje virov, bodisi s skupinskimi bodisi z individualnimi nalogami študij primerov. Posebno pozornost namenimo tudi negovanju radovednosti, odprtosti, natančnosti in spoznavne skromnosti, kar lahko razvijamo bodisi neposredno v navezavi na okoljske izzive bodisi posredno z njihovim splošnim negovanjem kot elementom spoznavnega značaja.

Vprašanja za učitelja

- Kako lahko učencem ponudim priložnosti za spraševanje in dvom v samoumevne predpostavke?
- Na kakšen način lahko ustvarim okolje, v katerem lahko učenci varno izražajo različna mnenja?

Vprašanja za učenca

- Kako vem, da je ta informacija zanesljiva?
- Kakšne različne poglede lahko imam o tem problemu?
- Na podlagi česa lahko svoje mnenje spremenim?

3.3 Formuliranje problema

2.2.3.1 SC

Pri opredelitvi problema upošteva značilnosti problema – (ne)jasnost, (ne)opredeljenost, (ne)določljivost problema – in lastnosti reševanja – (ne)definirane, (ne)sistemske rešitve – ter vpletenost deležnikov.

Opredelitev skupnega cilja

Tudi formuliranje problema je veščina, ki se v sklopu Evropskega okvira kompetenc za trajnostnost uvršča na področje sprejemanja kompleksnosti v trajnostnosti. Zajema predvsem veščino zamišljanja dejanskih ali možnih izzivov, s katerimi se srečujemo na področju trajnostnosti in sposobnost učencev, da po prepoznavanju problema predvidijo tudi možnosti njegovega reševanja ter pri tem pomislijo na čim več deležnikov, ki se jih problem dotika. Kakovostno formuliranje problema je zato nepogrešljiv del blaženja oziroma preprečevanja okoljskih izzivov.

Utemeljitev pomena skupnega cilja

Skoraj polovico napora reševanja izzivov predstavlja način, kako so ti predstavljeni. Newtonova fizika je, denimo, bila tako uspešna ravno zato, ker je uspela na zelo učinkovit način formulirati probleme gibanja teles. Podobno je z izzivi trajnostnosti. Če jih formuliramo na pravi način, si lahko obetamo, da jih bomo tudi lažje reševali ali preprečevali. Pri tem je potrebno upoštevati, da so številni okoljski izzivi inter- in transdisciplinarne narave, da je nanje moč gledati s tehnološkega, ekonomskega, družbenega vidika, da jih je moč drugače razumeti iz človeškosrediščne in iz življenjskosrediščne perspektive. Na problem onesnaževanja voda lahko posledično gledamo bodisi z vidika problematike oskrbe s kakovostno pitno vodo bodisi z vidika ogrožanja ekosistema in življenjskih združb, lahko ga vidimo kot tehnološki izziv čiščenja, lahko pa tudi kot pravni in celo literarni problem, če denimo pomislimo na simboliko reke Soče, ki jo ima ta za slovensko kulturo. Zato je zelo pomembno, da pri razumevanju problemov vključimo različne perspektive, na podlagi katerih jih lahko motrimo, ter da jih poskušamo razumeti tako v geografskem, biološkem kot tudi družbenem obsegu. Formuliranje problema je tako eden od bolj interdisciplinarno naravnanih ciljev, v sklopu katerega se lahko najdejo številni predmeti in vsebine: od estetskih, do geografskih, naravoslovnih, tehničnih in humanističnih.

Usmeritve za doseganje skupnega cilja pri pouku

Učencem lahko ponudimo široke možnosti formulacije problema v okviru njihovih vsebin, tako da na izziv trajnostnosti pogledamo z vidika posameznih ved in opozorimo na posebnosti, ki jih lahko imajo humanistični, družboslovni, naravoslovni, tehnični in estetski pristopi k reševanju izzivov. Pri tem se ne izogibamo morebitnim nasprotjem, ki lahko vzniknejo, temveč jih poskušamo smotrno vključiti v pouk: na probleme lahko namreč gledamo na več načinov, pri čemer izključujočnost določenih pogledov odseva resnico kompleksnosti izzivov, ki jo lahko odkrito tematiziramo. Učencem zato ni treba predpisovati določenega načina razmišljanja, vedenja ali čustvovanja, temveč jim omogočimo prostor, da lahko informirano artikulirajo lasten odziv na kompleksnost problematike trajnostnosti. Smiselno je, da se medpredmetno povezujemo in spodbujamo inter- ter transdisciplinaren pristop k oblikovanju in naslavljanju izzivov. Posebni tematski dnevi, ki obravnavajo posamezen pojav ali bitnost (denimo vesolje) in v katere se vključujemo z dejavnostmi, povezanimi z različnimi vsebinskimi področji, so odlično izhodišče za prikaz raznovrstnih načinov, kako lahko učenci razumejo večplastnost in kompleksnost problemov.

Vprašanja za učitelja

- Koliko prostora namenjam različnim interpretacijam in opredelitvam problema?
- Katere dejavnosti spodbujajo soočanje z večplastnostjo okoljskih izzivov?

Vprašanja za učenca

- Kako bi različni posamezniki opredelili ta problem?
- Kako se ta izziv razlikuje za ljudi in za okolje?
- Kako lahko preoblikujem vprašanje, da bom nanj dobil boljši odgovor?

4 Zamišljanje trajnostnih prihodnosti

4.1 Pismenost za prihodnost

2.3.1.1 SC

Na podlagi znanja, znanstvenih dognanj in vrednot trajnostnosti razume ter vrednoti možne, verjetne in želene trajnostne prihodnosti (scenarije).

2.3.1.2 SC

Presoja dejanja, ki so potrebna za doseganje želene trajnostne prihodnosti.

Opredelitev skupnega cilja

Za razvijanje sposobnosti predvidevanja alternativnih trajnostnih prihodnosti pri pouku omogočamo učne aktivnosti, ki spodbujajo ustvarjalno razmišljanje, kritično analizo in razumevanje kompleksnosti trajnostnih izzivov. Učence usmerjamo k raziskovanju aktualnih družbenih in okoljskih trendov ter prepoznavanju njihovih vzrokov in posledic. Na tej podlagi skupaj oblikujemo več možnih scenarijev prihodnosti – od verjetnih do inovativnih in transformativnih. Pri tem učence učimo razmišljati sistemsko, z razumevanjem, kako spremembe na enem področju vplivajo na druga ter kako se družbeni, ekonomski in okoljski dejavniki prepletajo. Glede na stopnjo izobraževanja učencem omogočamo, da na primeru šole, lokalne skupnosti ali širšega okolja predstavijo svoje idealno videnje trajnostne prihodnosti. Vsak scenarij vključuje razmislek o konkretnih korakih, potrebnih za njegovo uresničitev, in o možnih ovirah. S tem učence usmerjamo k povezovanju idej z izvedljivimi ukrepi ter k razumevanju, da je trajnostna prihodnost rezultat premišljenih odločitev. Tak pristop povezujemo z drugimi področji in cilji trajnostne vzgoje ter krepimo njihovo zmožnost aktivnega državljanstva in odgovornega soustvarjanja prihodnjih družbenih rešitev.

Utemeljitev pomena skupnega cilja

Pri načrtovanju dejavnosti poudarjamo, da prihodnost ni enoznačna, temveč sestavljena iz več možnih poti. Učence spodbujamo, da oblikujejo svoj pogled na želeno prihodnost ali analizirajo dejavnike, ki prihodnost oblikujejo – okoljske, tehnološke, družbene in ekonomske – ter prepoznajo njihove negotovosti in trende. Na tej osnovi oblikujemo

različne scenarije, ki temeljijo na kombinacijah teh dejavnikov: verjetne, možne in želene prihodnosti. Pomembno je, da predlagane scenarije povežemo s konkretnimi ukrepi: kateri koraki vodijo do želenega izida, kateri akterji so ključni in katere ovire je treba premagati. Spodbujamo ustvarjalnost, sistemsko razmišljanje in refleksijo o posledicah odločitev, kar učencem pomaga poglobiti razumevanje trajnostnih preobrazb.

Usmeritve za doseganje skupnega cilja pri pouku

Pri uresničevanju cilja kombiniramo individualne, skupinske in skupne učne metode. Učencem omogočamo ustvarjanje gradiv z različnimi materiali in tehnologijami, ki jih povezujemo z drugimi cilji, kot so kolektivno ukrepanje ali politična angažiranost.

Pri delu lahko z učenci:

- uporabimo kratke izseke iz aktualnih novic kot izhodišče za razpravo,
- organiziramo skupinsko delo, da omogočimo raznolikost pogledov,
- spodbujamo ustvarjanje in uporabo vizualnih prikazov,
- vključimo predstavitev scenarijev skupaj z utemeljevanjem.

Z uresničevanjem tega cilja bogatimo šolski prostor in prispevamo h kratkoročnim in dolgoročnim ciljem šole v okviru zaveze za trajnostni razvoj.

Vprašanja za učitelja

– Kako učencem pomagam povezati vizijo prihodnosti s konkretnimi dejanji v sedanjosti?
– Kako povezujem aktualne dogodke s trajnostnimi izzivi prihodnosti?

Vprašanja za učenca

– Kako lahko s spremembo vedenja sooblikujem bolj trajnostno prihodnost?
– S čim izkazujemo odgovornost do ljudi in drugih živih bitij, ki bodo živeli za nami?

4.2 Prilagodljivost

2.3.2.1 SC

V prizadevanju za trajnostno prihodnost tvega in se kljub negotovostim prilagaja ter sprejema trajnostne odločitve za svoja dejanja.

Opredelitev skupnega cilja

Prilagodljivosti znotraj zamišljanja trajnostnih prihodnosti ne razumemo kot pasivno prilagajanje in nekritično sprejemanje življenjskih razmer in delovnih pogojev. Naš cilj je razvijati učenčevo sposobnost, da se v prizadevanju za trajnostno prihodnost odziva na negotovost, sprejema premišljena tveganja ter se prilagaja kompleksnim in nepredvidljivim razmeram, ki izhajajo iz okoljskih, družbenih in gospodarskih izzivov. Učence usmerjamo k razumevanju, da soočanje s takšnimi izzivi pogosto zahteva spremembo navad, vrednot in načina življenja. Zato prilagodljivost v tem kontekstu razumemo kot aktivno, premišljeno in odgovorno delovanje, ne kot konformizem ali pasivno sprejemanje sprememb. Z učenci razvijamo pripravljenost na spreminjanje lastnih vzorcev vedenja, navad in življenjskih praks.

Utemeljitev pomena skupnega cilja

Sodobni trajnostni izzivi se odvijajo v pogojih velike negotovosti, nepredvidljivosti in kompleksnosti, ki vplivajo tako na naravne kot na družbene sisteme. Podnebne spremembe, izguba biodiverzitete, pomanjkanje naravnih virov in socialne neenakosti zahtevajo posameznike, ki se znajo odzivati na nove okoliščine.

Za spodbujanje prilagodljivosti učence spodbujamo k razvijanju znanja, spretnosti in odnosov, ki vključujejo:

- razumevanje, da človeška dejanja povzročajo nepredvidljive in kompleksne posledice,
- pripravljenost opustiti netrajnostne prakse in preizkusiti trajnostne alternative,
- zavedanje povezanosti med lokalnimi vplivi in globalno trajnostnostjo.

Učencem pomagamo razvijati zavedanje o pomenu sprejemanja kompromisov pri trajnostnih odločitvah (okoljski, družbeni, kulturni, politični in gospodarski vidiki) ter jih usmerjamo k razmisleku o tem, kako njihove izbire vplivajo na dobrobit drugih ljudi in planeta ter imajo sistemski učinek.

Usmeritve za doseganje skupnega cilja pri pouku

Za razvijanje zmožnosti prilagajanja ter sprejemanja trajnostnih odločitev za svoja dejanja učencem predstavimo primere kompleksnih izzivov, kot je npr. vpliv mikroplastike, pomen recikliranja, pomen zelenega prehoda. Spodbujamo jih, da sami izberejo trajnostni izziv, analizirajo možne scenarije, razmislijo o tveganjih in oblikujejo možne trajnostne rešitve. Usmerjamo jih k razumevanju, da enoznačna rešitev ne obstaja, ter jim omogočamo, da izkusijo negotovost in potreben pogum pri iskanju alternativ.

Učence spodbujamo k razmisleku, kateri vidik njihovega življenja (npr. mobilnost, potrošništvo, prehranjevanje, raba energije in naravnih virov) ima največji vpliv na trajnostnost ter kako bi svoje ravnanje lahko prilagodili.

Pomembno je, da učenci spoznajo, da imajo pomembno vlogo pri oblikovanju trajnostnih prihodnosti ter da lahko iskanje lokalnih trajnostnih rešitev vpliva na spreminjanje širših sistemov.

Vprašanja za učitelja

- Kdaj sem sam sprejel premišljeno tveganje? Lahko svojo izkušnjo uporabim kot učni primer?
- Za katero utečeno prakso lahko poiščem bolj trajnostno alternativo?

Vprašanja za učenca

- Katera trajnostna rešitev se mi zdi zanimiva in bi jo lahko preizkusil?
- Katera moja navada ali navada mojih sošolcev ima na okolje največji vpliv?
- Kaj lahko storim, da bodo moji vrstniki/sorodniki/sokrajani spremenili utečeno prakso v bolj trajnostno?

4.3 Raziskovalno mišljenje

2.3.3.1 SC

Pri načrtovanju in reševanju kompleksnih problemov trajnostnosti uporablja in povezuje znanja in metode različnih znanstvenih disciplin ter predlaga ustvarjalne in inovativne ideje in rešitve.

Opredelitev skupnega cilja

Raziskovalno mišljenje razvijamo kot ključno orodje za razumevanje, načrtovanje in reševanje kompleksnih trajnostnih izzivov. Učence spodbujamo, da povezujejo znanja in metode različnih znanstvenih disciplin ter oblikujejo ustvarjalne in inovativne trajnostne rešitve.

Raziskovalno mišljenje presega zgolj zbiranje informacij. Temelji na povezovanju znanj, podatkov in dokazov ter ustvarjanju novih možnosti, ki lahko prispevajo k družbenim in okoljskim spremembam. Ker trajnostnost zahteva preoblikovanje odnosov, praks, vrednot in navad, učence usmerjamo k razumevanju njihove aktivne vloge pri teh procesih. Razvijajo zmožnost predvidevanja posledic, vrednotenja rešitev ter soustvarjanja trajnostne prihodnosti.

Pri učencih gradimo razumevanje, da do trajnostne prihodnosti vodi več poti, odvisno od vrednot, vedenjskih vzorcev, navad, tehnologij in političnih odločitev. Obenem želimo, da spoznajo, da je prihodnost rezultat odločitev, ki jih sprejemamo danes, ter da je njihova vloga pri tem pomembna. Trajnostna prihodnost zahteva nove načine rabe virov, sodelovanja, gospodarskih modelov in kulturnih praks.

Utemeljitev pomena skupnega cilja

Učencem pomagamo razumeti, da so trajnostni izzivi — podnebne spremembe, raba virov, potrošništvo, neenakosti in odpadki — sistemske narave in jih ni mogoče reševati linearno ali znotraj ene discipline. Zato poudarjamo potrebo po interdisciplinarnosti in učence spodbujamo, da iz fragmentiranega razmišljanja preidejo v celostno, sistemsko razmišljanje.

Spodbujamo jih k eksperimentiranju in ustvarjalnosti — dvema ključnima elementoma pri premagovanju kompleksnosti. Raziskovalno mišljenje jih opogumlja, da razmišljajo izven ustaljenih okvirov, preizkušajo nepričakovane pristope ter pri tem sprejemajo tveganja in razvijajo inovativne rešitve, ki lahko prispevajo k spremembam v družbi.

S tem krepimo osebno in družbeno odgovornost učencev. Ko razumejo sistemske povezave in dolgoročne učinke odločitev, razvijajo zavedanje, da lahko z lastnimi mislimi, odločitvami in dejanji prispevajo k širšim spremembam ter postanejo aktivni in odgovorni državljani.

Usmeritve za doseganje skupnega cilja pri pouku

Učne situacije načrtujemo tako, da spodbujajo interdisciplinarnost, sistemsko razmišljanje, ustvarjalnost in refleksijo. Učence povabimo k raziskovanju avtentičnih trajnostnih izzivov v lokalnem okolju (npr. ohranjanje biodiverzitete, potrošniške navade, zmanjševanje odpadne hrane) ter jih vodimo k obravnavi okoljskih, družbenih in ekonomskih vidikov izbranega izziva.

Učence vključujemo v vse faze raziskovanja — od prepoznavanja problema do oblikovanja, preizkušanja in predstavitve rešitev ter zamišljanja možnih scenarijev prihodnosti. Omogočamo jim tudi spoznavanje družbenih in ekonomskih vidikov trajnostnosti, npr. krožnega gospodarstva, potrošništva ali socialnih inovacij.

Pouk oblikujemo tako, da spodbuja sodelovanje, komunikacijo, empatijo, spoštovanje različnih pogledov, sprejemanje kompromisov in iskanje alternativ — kompetence, ki so bistvene za reševanje trajnostnih izzivov.

Vprašanja za učitelja

- Katere trajnostne izzive sam najbolje razumem in katere bi moral še raziskati?
- Kako učence spodbujam, da na isti izziv/problem pogledajo z različnih perspektiv?

Vprašanja za učenca

- Kateri trajnostni izziv/problem v našem okolju (šoli, doma, kraju, mestu, državi) se mi zdi najpomembnejši in zakaj?
- Katere podatke potrebujem, da bi ta izziv/problem bolje razumel?

5 Ukrepanje za trajnostnost

5.1 Politična angažiranost

2.4.1.1 SC

Ob upoštevanju demokratičnih načel kritično vrednoti politike z vidika trajnostnosti ter sodeluje pri oblikovanju trajnostnih politik in prakse na lokalni, regionalni, nacionalni in globalni ravni.

Opredelitev skupnega cilja

V okviru izbranega skupnega cilja poskušamo pri pouku naslavljati raznolike interese, tudi protislovne, trajnostnosti in trajnostnega razvoja. Dejavnosti, povezane z uresničevanjem tega cilja, naj učencem omogočajo razumevanje kompleksnosti, možnosti in meja ter politik in praks trajnostnega razvoja tudi zato, da se bodo lahko učenci opredelili in ustrezno odzvali, zavzeli in se informirano odločili za različne oblike sodelovanja (kolektivnega in individualnega). Ob tem naj bodo dejavnosti prilagojene stopnji izobraževanja in možnostim udejanjanja na šolski (razredna, šolska skupnost ...) in lokalni ravni (povezovanje z lokalno skupnostjo, kjer je to mogoče). Pri tem poudarjamo pomen demokratičnih praks in demokratičnih načel vrednotenja in sprejemanja odločitev, pravičnosti in spoštovanja do sočloveka, drugače mislečih, do (ne)trajnostnostnih praks pa ohranjamo kritičnost. Skozi dejavnosti krepimo strpnost do drugačnosti in poskušamo ustvariti varen prostor, kjer lahko učenci spoznavajo, diskutirajo, izrazijo svoje pomisleke, preizprašujejo trajnostne prakse in se postopoma učijo s pomočjo argumentacije, dialoškosti in razumevanja trajnostnih praks do le-teh tudi ustrezno opredeliti.

Utemeljitev pomena skupnega cilja

Da bi dosegli politično, družbeno angažirano ukrepanje za trajnostnost, je eden izmed zastavljenih ciljev, ob upoštevanju demokratičnih načel, omogočiti učencem kritično vrednotenje politik z vidika trajnostnosti in sodelovanje pri oblikovanju trajnostnih politik in praks na šolski, lokalni, regionalni, nacionalni in globalni ravni. Učenci torej ne smejo biti samo izvrševalci politik in praks trajnostnosti, temveč morajo biti sposobni sodelovati tudi v načrtovanju in izvajanju trajnostnosti ter pri tem kritično razumeti, kaj trajnostnost je in kaj ni, se zavzeti za prakse, v katere informirano verjamejo, da lahko prispevajo k bolj pravičnemu svetu in odkloniti tiste, ki ne.

Trajnostnost torej ni enoten koncept, ampak je kompleksno sestavljen, zato bi morali dijakom omogočiti vpogled v del te kompleksnosti.

Usmeritve za doseganje skupnega cilja pri pouku

Trajnostnost je pogosto predstavljena skozi pozitivne prakse, ki so lahko sprejete brez vzpostavitve kritične distance. Pred nas so ti cilji pogosto postavljeni kot dejstvo, ki ločuje na osišču podpornikov in zanikovalcev podnebnih sprememb in trajnostnega razvoja.

Učencem torej z izbiro ustreznih metod poskušajmo omogočiti razpravo o trajnostnem razvoju na več ravneh, o dokazih (znanstvenih in psevdoznanstvenih), o dokazih ZA in PROTI, o odprtih vprašanjih, npr.:

- v odnosu do narave, ki je prevladujoča linija trajnostnosti;
- v odnosu do družbe, ki vpliva in pogojuje odnos do narave;
- katere prakse/ideje prakse trajnostnega razvoja nadomeščajo in zakaj;
- s katerimi praksami/idejami so nadomeščene in zakaj;
- v katerih elementih lahko nove prakse razumemo kot trajnostne, kje pa so pasti oziroma elementi netrajnostnosti (prim. vetrnih elektrarn, električnih avtomobilov ...);
- v odnosu do vrednot in stališč (lastnih, stališč političnih in drugih družbenih skupin) v zvezi s trajnostnostjo.

Namen je torej omogočiti prostor za kritično premišljanje in utemeljeno podporo določenim praksam trajnostnega razvoja in iskanjem možnosti njihove implementacije predvsem na ravni šole in lokalne skupnosti.

Vprašanja za učitelja

– Kako lahko v razredu ustvarim varen prostor za soočenje nasprotujočih si interesov (npr. gospodarski razvoj proti varstvu narave), ne da bi vnaprej določil »pravilno« stran?

– Katere konkretne priložnosti na šolski ali lokalni ravni lahko ponudim učencem, da ne bodo le opazovalci, temveč sooblikovalci trajnostnih odločitev?

Vprašanja za učenca

– Na podlagi katerih znanstvenih dokazov in vrednot podpiram določeno trajnostno politiko? Ali sem sposoben razumeti in spoštovati argumente tistih, ki mislijo drugače?

– Kako lahko svoj kritični razmislek o določeni (ne)trajnostni praksi spremenim v konstruktiven predlog in ga predstavim odločevalcem na šoli ali v občini?

5.2 Kolektivno ukrepanje

2.4.2.1 SC

Pri prizadevanju in ukrepanju za trajnostnost upošteva demokratična načela in aktivno ter angažirano (konstruktivno) sodeluje z drugimi.

Opredelitev skupnega cilja

Učence seznanimo z različnimi oblikami sodelovanja v prizadevanju za trajnostnost; npr.: učencem omogočimo sodelovanje in soustvarjanje v različnih projektnih nalogah, pri čemer jih usmerjamo, da izhajajo iz znanstvenih spoznanj, ki promovirajo trajnostnost; spoznavajo lokalne, nacionalne in globalne akterje, ki v procesih sodelujejo; opazujejo naravno in družbeno okolje in z znanjem soustvarjajo, dajejo pobude in kolektivno ukrepajo – delujejo in razvijajo rešitve in izvedbeno prispevajo v skupnosti za trajnostnost na različnih ravneh: v šoli, v družini, v lokalni skupnosti, nacionalno in mednarodno.

Utemeljitev pomena skupnega cilja

Cilj tega področja je, da spodbujamo razvijanje sposobnosti učencev, da pri prizadevanju za trajnostnost delujejo sodelovalno, odgovorno in v skladu z demokratičnimi načeli. Z učenci prepoznavamo izzive v njihovem naravnem in družbenem okolju ter razvijamo razumevanje, da so rešitve trajnostnih vprašanj vedno rezultat skupnega dela in konstruktivnega dialoga. Pri tem vodimo procese sodelovanja, spodbujamo medsebojno spoštovanje, razpravo, argumentirano odločanje ter vključevanje različnih perspektiv.

V praksi cilj uresničujemo z aktivnim sodelovanjem v projektih, raziskovalnih nalogah, šolskih pobudah in partnerskih dejavnostih z lokalno skupnostjo. Učencem pomagamo prepoznavati vloge različnih akterjev na lokalni, nacionalni in globalni ravni ter razvijati sposobnost sooblikovanja rešitev, ki temeljijo na znanstvenih spoznanjih in družbeni odgovornosti. Tako skupaj ustvarjamo šolo kot prostor učenja aktivnega državljanstva, kjer učenci in učitelji soustvarjamo konkretne prispevke za trajnostno prihodnost.

Pri načrtovanju dejavnosti, ki razvijajo kolektivno ukrepanje za trajnostnost, izhajamo iz razumevanja, da je trajnostni razvoj kompleksen družbeni proces, ki zahteva sodelovanje, dialog in kritično presojanje informacij. Učence učimo prepoznavati različne akterje – od posameznikov in institucij do lokalnih in globalnih skupnosti – ter razumeti, kako njihove vloge vplivajo na trajnostne odločitve.

Načrtujemo dejavnosti, ki spodbujajo skupinsko delo, aktivno sodelovanje, izmenjavo argumentov ter vključevanje znanstveno utemeljenih spoznanj v proces odločanja.

Pomembno je, da učenci razvijajo občutek soustvarjalne odgovornosti in razumejo, da so njihove pobude del širšega družbenega sistema. Poseben poudarek dajemo demokratičnim načelom sodelovanja, spoštovanju različnih pogledov in konstruktivnemu reševanju konfliktov. Na ta način ustvarjamo učno okolje, kjer mladi vadijo aktivno državljanstvo in prepoznavajo svojo vlogo pri soustvarjanju trajnostne prihodnosti.

Usmeritve za doseganje skupnega cilja pri pouku

Pri izvedbi pouka uporabljamo sodelovalne metode, kot so projektno delo, problemsko učenje, raziskovalno učenje, skupinske razprave in partnerstva z lokalno skupnostjo. Aktivnosti načrtujemo tako, da učenci raziskujejo resnične izzive iz svojega okolja, oblikujejo izvedljive rešitve, jih predstavijo skupini ali širši skupnosti in jih, če je mogoče, tudi realizirajo. Spodbujamo odgovorno rabo virov, kritično presojo informacij in upoštevanje znanstvenih argumentov. Dajemo prostor različnim perspektivam, podpiramo medvrstniško učenje ter spodbujamo refleksijo o osebnem in skupnem vplivu na trajnostne spremembe. Tako vzpostavljamo učno okolje, ki krepi konstruktivno sodelovanje in državljansko angažiranost.

Vprašanja za učitelja

– Katere priložnosti ponujam učencem, da lahko postanejo aktivnejši in predlagajo ter realizirajo trajnostne rešitve?

Vprašanja za učenca

– Katere spremembe lahko dosežem sam in za katere potrebujem sodelovanje drugih?

5.3 Individualna iniciativa

2.4.3.1 SC

Se zaveda lastnega potenciala in odgovornosti za trajnostno delovanje in ukrepanje na individualni, kolektivni in politični ravni.

Opredelitev skupnega cilja

Učitelji spodbujamo razvoj znanja, spretnosti in stališč za angažirano, samoiniciativno in odgovorno delovanje učencev ter za prevzemanje odgovornosti za lastne izbire in odločitve v vsakdanjem življenju. Učencem omogočamo, da predlagajo vsebino in načine izvajanja pobud, jih spremljajo ter ovrednotijo proces, rezultate in posledice svojih iniciativ za lastno blaginjo ter blaginjo drugih in skupnosti. Učenci naj imajo priložnost spoznavati pomen lastne vloge in delovanja pri soustvarjanju družbenih razmer, odnosov z drugimi ter pri vplivanju na zagotavljanje trajnostnosti na individualni, kolektivni in politični ravni.

Utemeljitev pomena skupnega cilja

Cilj, usmerjen v spodbujanje angažiranega, samoiniciativnega in odgovornega delovanja učencev, je ključen za to, da se znanje o trajnostnosti in z njo povezane vrednote ne ustavijo na ravni deklarativnega razumevanja, temveč se preobrazijo v premišljene in informirane individualne odločitve ter v aktivno delovanje v vsakdanjem življenju. Le kadar učenci razumejo svojo vlogo pri soustvarjanju družbenih razmer, odnosov z drugimi ter vpliv lastnih odločitev in ravnanj na okolje in skupnost, lahko razvijejo občutek osebne odgovornosti in lastne učinkovitosti. Poosebljene vrednote trajnostnosti in poglobljeno znanje o trajnostnem razvoju se v praksi udejanjajo šele takrat, ko posameznik svoje odločitve in delovanje usmerja ob zavedanju planetarnih mej ter načel globalne in medgeneracijske pravičnosti. Zato učencem omogočimo prepoznavanje povezav med lastnimi odločitvami, izbirami in delovanjem ter širšimi družbenimi, okoljskimi in političnimi posledicami, hkrati pa jim nuditi priložnosti za aktivno sooblikovanje in vrednotenje pobud, ki prispevajo k skupni blaginji.

Pomemben vidik doseganja tega cilja je tudi naša vloga – učiteljev in vzgojno-izobraževalnih institucij kot zgleda. Konsistentnost med izrečenimi vrednotami in dejanskim delovanjem – tako na ravni posameznega učitelja kot na institucionalni ravni – je ključna za verodostojnost sporočil o trajnostnosti. Le če mladi zaznavajo skladnost med tem, kar šola zagovarja, in tem, kako deluje, lahko razvijejo zaupanje in motivacijo za udejanjanje lastnih pobud za trajnostno prihodnost.

Usmeritve za doseganje skupnega cilja pri pouku

Za učinkovito doseganje cilja je pomembno, da učenci pridobijo znanja o različnih oblikah delovanja in ukrepanja, ki prispevajo k trajnostnosti, ter razumejo njihovo učinkovitost, omejitve in medsebojne povezave. To vključuje razumevanje individualnih, kolektivnih in političnih oblik delovanja ter njihovega vpliva na okoljske, družbene in ekonomske vidike trajnostnega razvoja.

Posebno pozornost namenimo razumevanju, da so individualne odločitve in iniciative za večjo trajnostnost lahko usmerjene v različne pristope. Ti vključujejo spremembe vedenja, kot so bolj odgovorna potrošnja, premišljena raba virov in aktivno državljanstvo, pa tudi prizadevanja za večjo tehnološko učinkovitost, ki omogoča zmanjševanje okoljskih obremenitev ob hkratnem ohranjanju kakovosti življenja. Učenci morajo razviti sposobnost kritičnega presojanja, kdaj in v kakšnem obsegu so posamezni pristopi smiselni ter kako se lahko dopolnjujejo na različnih ravneh delovanja.

S takšnim celostnim pristopom šola ne spodbuja zgolj razumevanja trajnostnosti, temveč tudi razvoj kompetenc za odgovorno, avtonomno in informirano delovanje učencev v smeri trajnostne družbe.

Vprašanja za učitelja

– Kako pogosto omogočam in podpiram učence, da iz svojih idej ustvarijo smiselne pobude in izvedejo konkretna dejanja v smeri reševanja okoljskih problemov?

Vprašanja za učenca

– Katero vsakodnevno odločitev oziroma dejavnost lahko spremenim oziroma prilagodim v smeri bolj trajnostnega delovanja?

6 Ideje za izvedbo skupnih ciljev

V učnih načrtih so skupni cilji dodani predmetnim ciljem, ponekod umeščeni med standarde znanja in/ali je njihova realizacija pojasnjena v didaktičnih strategijah. Navajamo nekaj primerov uresničevanja skupnih ciljev pri različnih predmetih.

Primer 1: Ali je lulanje pod prho prijazno do okolja?[4]

Avtorica: Jerneja Bone

Primer

Skupni cilj s področja:

Trajnostni razvoj

Zamišljanje trajnostnih prihodnosti

Prilagodljivost

2.3.2.1 SC

V prizadevanju za trajnostno prihodnost tvega in se kljub negotovostim prilagaja ter sprejema trajnostne odločitve za svoja dejanja.

Raziskovalno mišljenje

2.3.3.1 SC

Pri načrtovanju in reševanju kompleksnih problemov trajnostnosti uporablja in povezuje znanja in metode različnih znanstvenih disciplin ter predlaga ustvarjalne in inovativne ideje in rešitve.

Sprejemanje kompleksnosti v trajnostnosti

Kritično mišljenje

2.2.2.1 SC

Kritično presoja informacije, poglede in potrebe o trajnostnem razvoju z vidika naravnega okolja, živih bitij in družbe, pri čemer upošteva različne poglede, pogojene z osebnim, socialnim in kulturnim ozadjem.

4. Ideja je povzeta iz knjige: Vendel, E. van de, in Smeets, I. (2025). *Zgodba o matematiki za življenje: kako hoja do Lune in lulanje pod prho postaneta del pouka matematike* (1. izd., str. 275). Mladinska knjiga., str. 87

Predmet:	**MATEMATIKA** **Tema:** Geometrija in merjenje, enote za merjenje časa, enote za merjenje prostornine
Vzgojno-izobraževalno obdobje (I., II., III.) oz. SŠ:	Tretje vzgojno-izobraževalno obdobje in/ali srednja šola
Predmetni cilji, standardi znanja in didaktična priporočila, v katerih se skupni cilj odraža:	**Cilji:** **Iz skupine ciljev Miselni procesi pri matematiki** O: razvija kritično mišljenje; (2.2.2.1) **Iz skupine ciljev Matematično modeliranje** O: obravnava življenjske kontekste z matematičnim modeliranjem (tudi z uporabo digitalne tehnologije). (SC 4.5.4.1, SC 2.2.3.1, SC 2.3.3.1) **Iz skupine ciljev Geometrijski elementi in merjenje** O: razvija predstave o velikostnih odnosih med merskimi enotami; O: rešuje in oblikuje besedilne in problemske naloge v povezavi z geometrijskimi elementi in merjenjem (tudi z uporabo digitalne tehnologije). (SC 3.1.4.2, SC 5.2.2.1, SC 5.2.2.2) **Iz skupine ciljev Statistika** O: z uporabo digitalne tehnologije zbira in obdeluje podatke; (SC 2.2.2.1, SC 2.3.3.1, SC 2.2.1.1) O: kritično presoja pomen statistike v vsakdanjem življenju. (SC 2.2.2.1) **Standardi znanja:** Iz skupine ciljev Statistika, kombinatorika in verjetnost: 7. razred • v nalogah v različnih kontekstih (matematičnih, življenjskih) določi podatkom aritmetično sredino, modus, mediano ter jih kritično primerja in interpretira;

Predmetni cilji, standardi znanja in didaktična priporočila, v katerih se skupni cilj odraža:	9. razred • interpretira podatke, prikazane v preglednicah in z raznolikimi grafičnimi prikazi (ne da bi jih posebej poimenoval), odgovarja na kompleksna vprašanja v povezavi s podatki; • uporabi digitalno tehnologijo za urejanje, povzemanje in prikazovanje podatkov; • **sestavi anketo za dano raziskovalno vprašanje, rezultate prikaže in interpretira tudi srednje vrednosti;** • izvede in predstavi statistično raziskavo z uporabo digitalne tehnologije. **Iz skupine ciljev Miselni procesi pri matematiki:** • utemelji trditve, postopke in svoje odločitve. **Didaktična priporočila:** Za skupino ciljev Miselni procesi pri matematiki je med literaturo str. 176: https://www.zrss.si/pdf/Kriticno_misljenje_NAMA_gradniki.pdf in https://www.zrss.si/pdf/Kriticno_misljenje_prirocnik.pdf
Kratek opis dejavnosti:	**Zastavitev raziskovalnega vprašanja:** Zakaj je lulanje pod prho prijazno do okolja? V Braziliji so vrteli televizijski spot, ki je oglaševal, da lulanje pod prho rešuje deževni gozd. Tudi angleške študente so pozvali, da varčujejo z vodo z lulanjem pod prho. Primer besedila za motivacijo: Zakaj bi morali vsi lulati pod prho (https://siol.net/novice/novice-plus/zakaj-bi-morali-vsi-lulati-pod-prho-419356) **Razgovor o potrebnih podatkih:** • Koliko vode porabimo za splakovanje školjke in koliko za prhanje? • Koliko časa se tuširamo? • Kolikokrat na dan gremo na WC? • Koliko vode porabimo pri enem tuširanju? • Koliko vode porabimo pri enem splakovanju WC školjke? • Za kaj vse še porabimo vodo čez dan? Koliko vode porabimo za posamezni namen? • Koliko vode porabi v povprečju oseba na dan? • Koliko časa manj se moramo tuširati, da privarčujemo toliko vode, kot jo porabimo pri enem splakovanju WC školjke?

Kratek opis dejavnosti:	**Zbiranje in predstavitev podatkov:** Učenci zbirajo podatke in jih predstavijo, npr. zapišejo v preglednico. **Uporaba podatkov:** Računanje (enote za merjenje časa in prostornine). Pri izračunih uporabimo aritmetično sredino podatkov. **Odgovor na raziskovalno vprašanje in argumentacija odgovora.** **Primerjanje odgovora s pridobljenimi odgovori na spletu oz. v drugih virih.** Npr. This Is How Much Water You Save When You Pee in the Shower(https://www.mic.com/articles/144675/peeing-in-the-shower-how-much-water-do-you-save) **Refleksija:** Odgovori na • vprašanja, ki podpirajo ključni cilj SC 2.3.2.1 (učitelj izbere nekaj od predlaganih vprašanj): – Kako bi spremenil svoje navade, če bi želel zmanjšati porabo vode doma? – Katera od tvojih trenutnih navad največ prispeva k porabi vode? Kako bi jo lahko prilagodil? – Bi bil pripravljen sprejeti manj udobno, a bolj trajnostno možnost (npr. krajši čas tuširanja)? Utemelji, zakaj da/ne. – Kako pridobljeni podatki vplivajo na razumevanje prekomerne rabe naravnih virov (vode)? – Kam v vašem kraju odteče voda (npr. v čistilno napravo; nimamo čistilne naprave in kaj to pomeni za okolje)? – Ali lahko vedno točno izračunamo, koliko vode prihranimo? Kaj bi lahko povzročilo odstopanja? – Zakaj se ljudje včasih težko odločamo za trajnostno vedenje, četudi vemo, da je koristno? – Kako bi ravnal, če bi imel na voljo nasprotujoče si informacije o porabi vode (npr. iz različnih internetnih virov)? – Kako bi prepričal druge (sošolce, družino), da privzamejo trajnostno vedenje, četudi se sprva upirajo? – Ali skupinsko vedenje lahko vpliva na tvojo motivacijo? Zakaj?

Kratek opis dejavnosti:

– Kako se mora družba kot celota prilagajati pomanjkanju pitne vode?
– Ali so pridobljeni podatki predstavili problematiko pomena vode (kot naravnega vira) bolj razumljivo? Utemelji svoj odgovor.

- vprašanja, ki podpirajo ključni cilj SC 2.3.3.1 (učitelj izbere nekaj od predlaganih vprašanj):
  – Kako bi preoblikoval prvotno raziskovalno vprašanje, da bi raziskoval okoljski vpliv tuširanja na širše okolje (energija, odpadne vode)?
  – Bi lahko zasnoval povsem novo raziskovalno vprašanje, ki bo vključevalo več področij (npr. biologijo, kemijo, tehnologijo)?
  – Katere podatke bi še lahko merili (npr. temperatura vode, količina porabljenega detergenta, energija za gretje)?
  – Kako bi lahko izboljšali natančnost meritev pri zbiranju podatkov o porabi vode?
  – Ali bi bili rezultati drugačni, če bi raziskavo izvedli v različnih letnih časih?
  – Kako se poraba tople vode povezuje z energijo in ogljičnim odtisom?
  – Katere naravoslovne vede nam pomagajo razumeti kroženje vode v naravi?
  – Kateri družboslovni dejavniki vplivajo na porabo vode v gospodinjstvih?
  – Kako bi zasnoval napravo ali aplikacijo, ki bi merila porabo vode in motivirala ljudi k varčevanju?
  – Katere tehnološke izboljšave bi zmanjšale porabo vode med tuširanjem?
  – Kako bi oblikoval šolsko kampanjo za varčevanje z vodo, ki bi bila učinkovita in zanimiva?
  – Vas je primer spodbudil k raziskovanju širše problematike pitne vode? Kaj bi še lahko raziskali?
  – Kaj ste se naučili o varčevanju vode in ohranjanju okolja?
  – S katerega vidika še lahko obravnavamo predstavljeno tematiko (npr. higienskega)?

Kratek opis dejavnosti:	• vprašanja, ki so usmerjena na reševanje matematičnega dela naloge: – Kakšna se vam je zdela naloga? – Kaj vam je uspelo pri reševanju naloge? – Kaj vam je bilo pri reševanju naloge najtežje? – Kako bi si želeli naslednjič reševati take matematične naloge?
Kriteriji uspešnosti:	Uspešen sem, ko: • s svojimi besedami povzamem problemsko situacijo, opredelim potrebne podatke za rešitev naloge, oblikujem vprašanja, ki jih potrebujem za rešitev naloge; • zberem (poiščem, izmerim ...) podatke, ki jih potrebujem; • izvedem izračune, s katerimi pridobim ustrezne podatke za namen argumentacije odgovora; • odgovorim na vprašanje in utemeljim odgovor; • ubesedim svojo odgovornost do okolja – varčevanje z vodo; – se zavedam pomembnosti raziskovanja in eksperimentiranja z novimi idejami pri reševanju kompleksnih izzivov trajnostnosti.
Dokazi:	• zapisana vprašanja na dano situacijo; • zbrani podatki; • izračuni (matematično korektni); • zapisan odgovor, matematična rešitev problema; • zapisana refleksija tako z vidika trajnostnosti kot z vidika matematike.

Primer 2: Raziskujem trajnostno prihodnost – berem, razmišljam, ustvarjam

Avtorica: Nataša Kabaj Bavdaž

Primer

Skupni cilj s področja:	Trajnostni razvoj Pooseblјanje vrednot trajnostnosti Promoviranje narave 2.1.3.1 SC Odgovoren odnos do naravnih sistemov gradi na razumevanju njihove kompleksnosti in razmerij med naravnimi ter družbenimi sistemi.
Predmet:	**ITALIJANŠČINA KOT DRUGI JEZIK**
Vzgojno-izobraževalno obdobje (I., II., III.) oz. SŠ:	Tretje vzgojno-izobraževalno obdobje
Naslov primera:	»Raziskujem trajnostno prihodnost – berem, razmišljam, ustvarjam«
Predmetni cilji, standardi znanja in didaktična priporočila, v katerih se skupni cilj odraža:	• Sprejemanje: razvija bralno razumevanje besedil z znanimi in aktualnimi vsebinami ter ob tem gradi odgovoren odnos do narave (SC 2.1.3.1). • Tvorjenje: piše krajša besedila o možni trajnostni prihodnosti (SC 2.1.3.1, SC 2.3.1.1).
Kratek opis dejavnosti:	• Sprejemanje (bralno razumevanje): berejo kratke avtentične članke, oglase in spletne prispevke v italijanščini o trajnostnem razvoju (npr. varovanje narave, recikliranje, trajnostna mobilnost), izluščijo glavno misel in ključne podatke ter jih predstavijo v razredu. • Tvorjenje (ustno izražanje): v skupinah razpravljajo in primerjajo trajnostne prakse v Sloveniji, Italiji in po svetu ter oblikujejo seznam idej za izboljšanje okolja v lokalni skupnosti. • Tvorjenje (pisno izražanje): napišejo kratek sestavek »Moja vizija trajnostne prihodnosti« ali ustvarijo digitalni plakat/infografiko z nasveti za trajnostno življenje.

Kriteriji uspešnosti:	**Uspešen sem, ko:** **Sprejemanje (branje in analiza besedil)** • … ob branju besedila prepoznam glavno misel in vsaj tri ključne podatke o trajnostnem ravnanju; • … znam pojasniti pomen neznane besede s pomočjo sobesedila ali vizualnih opor; • … primerjam trajnostne prakse v Sloveniji, Italiji in po svetu ter navedem vsaj eno podobnost in eno razliko. **Tvorjenje (pisno in ustno izražanje)** • … napišem povezan sestavek (vsaj 80–100 besed) z uvodom, jedrom in zaključkom (o odgovorni rabi virov ali promoviranju narave) na temo trajnostne prihodnosti; • … v besedilu uporabim vsaj 5 novih izrazov iz obravnavane teme; • … oblikujem digitalni plakat ali infografiko, ki vsebuje vsaj tri konkretne predloge za trajnostno ravnanje; • … ustno predstavim svoje ideje tekoče in razumljivo, ob podpori vizualnih gradiv (plakat, predstavitev). **Medkulturnost** • … v razpravi ali pisnem izdelku navedem primer trajnostne prakse iz tujine, Italije in jo primerjam z našim okoljem; • … pokažem spoštljiv odnos do različnih kultur in idej v skupinskem delu. **Refleksija** • … ocenim svoje delo glede na kriterije (samovrednotenje) in podam vsaj eno idejo za izboljšavo.
Dokazi:	Pisni izdelki: kratki sestavki na temo »Moja vizija trajnostne prihodnosti« (80–100 besed), pismo ravnatelju ali županu z idejami za trajnostne ukrepe, oglasna sporočila ali slogani za kampanjo »Zeleni teden«, kratke obnove prebranih besedil z označenimi ključnimi podatki. Ustne predstavitve: govorni nastop z uporabo vizualne podpore, skupinske predstavitve projektov (kampanja za trajnostno ravnanje), razprava o primerjavi trajnostnih praks v Sloveniji in Italiji. Ostali dokazi: izpolnjene tabele z izluščenimi podatki iz avtentičnih besedil in/ali primerjalni seznam (Slovenija vs. Italija) z vsaj eno podobnostjo in razliko.

Primer 3: Trajnostni razvoj v mojem poklicu in lokalni skupnosti – od odtisa do ukrepanja

Avtorica: Jožica Gramc

Primer

Skupni cilj s področja:	Trajnostni razvoj Poosebljanje vrednot trajnostnosti Vrednotenje trajnostnosti **2.1.1.1** SC Kritično oceni povezanost lastnih vrednot in vrednot družbe s trajnostnostjo glede na svoje trenutne zmožnosti ter družben položaj. Zamišljanje trajnostnih prihodnosti Pismenost za prihodnost **2.3.1.2** SC Presoja dejanja, ki so potrebna za doseganje želene trajnostne prihodnosti. Sprejemanje kompleksnosti v trajnostnosti Formuliranje problema **2.2.3.1** SC Pri opredelitvi problema upošteva značilnosti problema – (ne)jasnost, (ne)opredeljenost, (ne)določljivost problema – in lastnosti reševanja – (ne)definirane, (ne)sistemske rešitve – ter vpletenost deležnikov.
Predmet:	**DRUŽBOSLOVJE**
Vzgojno-izobraževalno obdobje (I., II., III.) oz. SŠ:	Srednje poklicno izobraževanje

Predmetni cilji, standardi znanja in didaktična priporočila, v katerih se skupni cilj odraža:	Dijak: • spozna značilnosti in pomen trajnostnega razvoja ter se zaveda nujnosti odgovornega ravnanja z okoljem in prostorom v zasebnem, javnem in poklicnem življenju (SC 2.1.1.1); • razume nujnost odgovorne rabe naravnih virov (SC 2.3.1.2); • raziskuje in primerja netrajnostne posege v prostor in okolje v Sloveniji in po svetu ter predlaga trajnostne rešitve (SC 2.2.3.1). Standard(i) Dijak: • opredeli značilnosti trajnostnega razvoja; • s primeri pojasni pomen odgovornega ravnanja z okoljem in prostorom; • opiše izbrane primere netrajnostnih posegov v prostor in okolje (lokalnega, globalnega in primer, povezan z njegovo gospodarsko dejavnostjo) ter predlaga trajnostne rešitve.
Kratek opis dejavnosti:	Za doseganje ciljev lahko izberemo dejavnosti, ki temeljijo na avtentičnih problemih, celostni obravnavi s prepletanjem vseh treh vidikov trajnostnega razvoja (okolje + gospodarstvo + družba) in aktivnem ukrepanju v poklicnem kontekstu srednjega poklicnega izobraževanja. Predlagane dejavnosti spodbujajo aktivno učenje ter kritično mišljenje, kar je ključno za razumevanje izzivov trajnostnega razvoja. Dejavnosti omogočajo dijakom, da razvijejo svoje raziskovalne, analitične in praktične veščine na področju trajnostnega razvoja. V skupinah izberejo realen netrajnostni poseg/problem v lokalni okolici ali poklicni praksi (npr. prekomerna uporaba plastike v trgovini, transportna onesnaževanja, degradiran prostor v občini ...). Pripravijo vizijo trajnostne prihodnosti za izbrani problem (npr. *Kako bi izgledala naša šola/trgovina/kuhinja/izbrani prostor v občini čez 10 let, če bi delovali trajnostno?*). Razvijejo 3–5 inovativnih, izvedljivih rešitev (npr. akcijski načrt za zmanjšanje odpadkov v šoli, promocija lokalne hrane, kampanja za trajnostno mobilnost, načrt za revitalizacijo degradiranega prostora). Pri tem lahko kombinirajo terensko delo in intervjuje z lokalnimi deležniki (pridelovalci, podjetja, občina).

Kriteriji uspešnosti:	Uspešen sem, ko: • opredelim značilnosti trajnostnega razvoja in pojasnim njegov pomen za moje osebno in poklicno življenje (poosebljanje vrednot); • raziščem možnosti v lokalnem okolju; • izpostavim in celostno analiziram okoljske probleme (lokalno/globalno/poklicno) ter pokažem njihovo kompleksnost (okolje + gospodarstvo + družba); • predlagam alternativo trajnostne prihodnosti in pripravim inovativne ukrepe za doseganje le-te.
Dokazi:	Dokazi učenja: • izvedba vsaj ene kolektivne akcije (npr. saditev dreves, kampanja za recikliranje v šoli, degustacija lokalnih izdelkov na stojnici, predlog občini za izboljšavo degradiranega prostora); • skupinski akcijski načrt za trajnostno rešitev + dokaz izvedbe (fotografije akcije, plakati, kampanja, poročilo o saditvi dreves ipd.); • reflektiranje: vrednote, odločitve in prispevek k pravičnejšemu in obnovljenemu ekosistemu: individualna in skupinska refleksija: Kako sem spremenil/a svoje vrednote? Kaj sem se naučil o kompleksnosti? Kako lahko v poklicu ukrepam trajnostno? Kaj sem spremenil/a v svojih navadah? Kako bom to prenesel v poklic?; • seminarska naloga ali poročilo o degradiranem prostoru/lokalni hrani/trajnostnem življenju; • prezentacije ali stojnice z vizijami in rešitvami + povratne informacije od lokalne skupnosti ali gostov.

Primer 4: Spreminjanje stališč in vrednot v kontekstu trajnostnega razvoja

Avtorica: Lidija Srša

Primer

Skupni cilj s področja:	Trajnostni razvoj Zamišljanje trajnostnih prihodnosti Prilagodljivost 2.3.2.1 SC V prizadevanju za trajnostno prihodnost tvega in se kljub negotovostim prilagaja ter sprejema trajnostne odločitve za svoja dejanja.
Predmet:	**PSIHOLOGIJA**
Vzgojno-izobraževalno obdobje (I., II., III.) oz. SŠ:	Srednja šola
Trajanje:	1–2 šolski uri
Predmetni cilji, standardi znanja in didaktična priporočila, v katerih se skupni cilj odraža:	I: Raziskuje nastanek in spreminjanje stališč in vrednot (M) (SC 2.3.2.1)
Kratek opis dejavnosti:	Dijaki individualno zapišejo svoje tri najpomembnejše vrednote. Učitelj z vprašanji spodbuja razmišljanje, kako so vrednote povezane z našimi stališči in vedenjem: Ali in kako vrednote vplivajo na naše odločitve? Ali so vrednote lahko gonilo sprememb naših navad? Učitelj razpravo usmeri v raziskovanje povezav med stališči, vrednotami in trajnostnim vedenjem ter spodbuja dijake k razmisleku, kako se njihova stališča, vrednote lahko odražajo v vsakdanjih odločitvah, povezanih s trajnostnim razvojem.

Kratek opis dejavnosti:	Nato v razpravi dijaki raziskujejo, kako njihove vrednote in stališča vplivajo na trajnostne odločitve in vedenje. V pomoč so vprašanja: Ali bi se odpovedal hitri modi zaradi trajnostnosti (pripadnost skupini, ugled, ugodje, zabava nasproti odgovornost do okolja)? Bi bil pripravljen nositi rabljena oblačila, čeprav ti je pomemben modni videz (sprejetost, pripadnost skupini, ugled, spoštovanje nasproti trajnostnosti)? Bi se odrekel plastenkam in vedno nosil svojo steklenico, četudi je manj priročno (ugodje, svoboda nasproti odgovornost do okolja? Dijaki svoje strinjanje/nestrinjanje izrazijo v liniji stališč (razporedijo se po učilnici, ena stran: strinjam se, druga stran: ne strinjam se) in pojasnijo svojo izbiro pozicije. Ob tem raziskujejo tudi, katera stališča in vrednote vplivajo na njihovo odločitev ter kako so se ta stališča in vrednote oblikovala. Uro lahko učitelj nadaljuje še z naslednjo dejavnostjo: Dijaki v skupinah analizirajo članek, prispevek, video * o trajnostnem vedenju mladih. Dijaki odgovorijo na vprašanja: Katere vrednote se v članku pojavljajo? Kako se stališča spreminjajo pod vplivom družbenih omrežij, vrstnikov, medijev? Skupna razprava: Ali je sprememba vrednot nujna za trajnostno prihodnost? Kako bi to ugotovili? * predlog: Hitra moda, oddaja Osvežilna fronta (od 2,40 minute naprej), dostopno na https://365.rtvslo.si/arhiv/osvezilna-fronta/175007396 Članek Hitra moda in kje so alternative, objavljen na spletni strani Zveze potrošnikov Slovenije, dostopen na https://www.zps.si/zivljenjski-slog/itra-moda-in-kje-so-alternative-2023-02-02
Kriteriji uspešnosti:	• prepoznam vpliv vrednot na trajnostne odločitve, • argumentiram svoje stališče v debati, • oblikujem raziskovalno vprašanje in predlog metode.
Dokazi:	• zapis vrednot, • povzetek članka, • argumenti iz debate, • osnutek raziskovalnega načrta.

Primer 5: Koncerti in concertini

Avtorica: Polonca Češarek Puklavec

Skupni cilj s področja:	Trajnostni razvoj Primer Poosebljanje vrednot trajnostnosti Vrednotenje trajnostnosti 2.1.1.1 SC Kritično oceni povezanost lastnih vrednot in vrednot družbe s trajnostnostjo v navezavi na svoje trenutne zmožnosti in družben položaj.
Predmet:	**KLARINET**
Vzgojno-izobraževalno obdobje (I., II., III.) oz. SŠ:	Umetniška gimnazija, Glasba, Modul B
Predmetni cilji, standardi znanja in didaktična priporočila, v katerih se skupni cilj odraža:	Cilj predmeta: • razvija sposobnost vrednotenja igranja profesionalnega klarinetista, lastnega in vrstnikovega igranja, pri čemer izboljšuje kritično poslušanje, analitične sposobnosti in estetsko občutljivost (SC 2.1.1.1).
Kratek opis dejavnosti:	• Izbor posnetka profesionalnega klarinetista Učitelj in dijak skupaj poslušata kratek odlomek (npr. koncertni del ali concertino). Učitelj usmerja pozornost na kakovost zvoka, fraziranje, dinamiko, interpretacijo. • Primerjava z lastnim igranjem Dijak zaigra isti odlomek (ali primerljiv del). Nato skupaj analizirata razlike: kaj je podobno, kaj se razlikuje, zakaj. Učitelj spodbuja dijaka, da poda kritično oceno svojega igranja (ne le tehnično, ampak tudi izrazno).

Kratek opis dejavnosti:	• Refleksija o vrednotah in trajnostnosti Učitelj zastavi vprašanja: • katere osebne vrednote so potrebne za napredek (npr. vztrajnost, odgovornost, spoštovanje do umetnosti); • kako se te vrednote povezujejo z družbenimi pričakovanji; • kako lahko glasbenik prispeva k trajnostnemu razvoju (npr. kulturna trajnostnost, dostopnost glasbe, odgovorna raba virov). • Zaključek – osebni načrt Dijak oblikuje kratko strategijo: • kaj bo naredil za izboljšanje svojega igranja; • kako bo pri tem upošteval trajnostne vidike (npr. skrb za instrument, uporaba digitalnih virov).
Kriteriji uspešnosti:	Dijak je uspešen, ko: • prepozna in opiše vsaj tri značilnosti igranja profesionalnega klarinetista (npr. kakovost zvoka, fraziranje, dinamika), • kritično oceni svoje igranje in navede vsaj dve področji, ki ju želi izboljšati, • utemelji, katere osebne vrednote so pomembne za njegov glasbeni napredek (npr. vztrajnost, odgovornost), • pojasni, kako se te vrednote povezujejo z družbenimi pričakovanji in trajnostnim razvojem, • oblikuje kratko strategijo, kako bo izboljšal svoje igranje ob upoštevanju trajnostnih vidikov (npr. skrb za instrument, uporaba digitalnih virov).
Dokazi:	• Dijakov opis treh značilnosti igranja profesionalnega klarinetista (ustno ali pisno). • Kritična samoocena dijakovega igranja (npr. ustni komentar ali zapis v dnevnik). • Dijakov odgovor na vprašanje o osebnih vrednotah in njihovi povezavi z družbenimi pričakovanji (ustno ali pisno). • Dijakov primer, kako glasbenik lahko prispeva k trajnostnemu razvoju (npr. kulturna trajnostnost, odgovorna raba virov). • Osebni načrt dijaka za izboljšanje igranja ob upoštevanju trajnostnih vidikov (zapis v zvezek ali digitalni dokument).

Primer 6: Trajnostnost v lesarstvu

Avtorica: Alenka Andrin

Primer

Skupni cilj s področja:	Trajnostni razvoj Zamišljanje trajnostnih prihodnosti Raziskovalno mišljenje **2.1.1.1** SC Pri načrtovanju in reševanju kompleksnih problemov trajnostnosti uporablja in povezuje znanja in metode različnih znanstvenih disciplin ter predlaga ustvarjalne in inovativne ideje in rešitve.
Predmet	**TUJI JEZIK – ANGLEŠČINA**
Vzgojno-izobraževalno obdobje (I., II., III.) oz. SŠ:	SSI
Predmetni cilji, standardi znanja in didaktična priporočila, v katerih se skupni cilj odraža:	Didaktična priporočila: »Dijak razvija zavest o različnih prepričanjih, vrednotah in praksah različnih poklicno-strokovnih skupnosti ter zmožnost interpretacije in razprave o njihovih vidikih, pri čemer se zaveda lastnih pogledov in prepričanj, ki jih določa poklicno-strokovno okolje, iz katerega izhaja« (iz KZ TJ 2025, tema: SSI/PTI: posredovanje, raznojezična in medkulturna zmožnost, skupina ciljev: spodbujanje raznojezičnega razumevanja in medkulturnega prostora).
Kratek opis dejavnosti:	**Izziv:** Šola te je izbrala, da boš kot udeleženec – predstavnik dijakov sodeloval na mednarodnem srečanju srednjih lesarskih šol v tujini. Ker velika lesarska podjetja izpodrivajo domačo obrt oz. je poklic mizarja ogrožen ne samo v Sloveniji, ampak tudi širše, od tebe pričakujejo, da boš na srečanju v obliki »zelenega manifesta« predstavil prednosti ročne obdelave lesa in s tem povezano tradicijo.

Kratek opis dejavnosti:

- **Uvod: Kultura lesa in poklicna identiteta**

  S pomočjo izhodiščnega besedila dijaki raziščejo različne pristope k obdelavi lesa v različnih delih sveta. Izhajajo iz vprašanja: kaj nam pomeni les.

  Pogovor o slovenski tradiciji in kako ta oblikuje njihovo razumevanje poklica.

- **Trajnostni izzivi**

  S pomočjo avtentičnih gradiv (videoposnetek, besedilo) o trajnostnem upravljanju gozdov in masovni proizvodnji pohištva **dijaki povežejo znanje biologije (rast lesa), tehnologije (obdelava) in ekonomije (lokalni vs. uvožen les) in kritično ocenijo povezanost svojih vrednot s trajnostnostjo.** Dijaki pripravijo kratek zapis o tem, kako bodo kot bodoči lesarji prispevali trajnostni družbi.

  Primerjava dveh modelov: lokalnega (tradicija, masivni les, ipd.) ter globalnega (industrijski model). Izvedba: npr. intervju z mizarskim mojstrom (priprava vprašanj za lokalnega mizarja, zapis odgovorov v slovenščini in priprava povzetka za npr. tujega sodelavca. Vprašanja se nanašajo na obrt (orodja, tehnike), material in vrednote (npr. prednosti ročno narejenega pohištva).

- **Dostopnost ali trajnostnost?**

  Strukturirana razprava o obeh vidikih ter njunih prednostih in slabostih (npr. viri, proizvodnja, uporaba, življenjska doba, cena, dostopnost, trendi, odlaganje).

- **Osebni zeleni manifest**

  Dijaki izdelajo svoj »Zeleni manifest mizarja«, v katerem zapišejo svoj kritični razmislek o tem, kako bodo svoje vrednote usklajevali z realnostjo. Svoje manifeste lahko objavijo oz. obesijo v učilnici, delavnici, na šolski spletni strani ipd. Sovrstniška povratna informacija na manifeste (pisna ali ustna).

- **Refleksija/samoevalvacija dijakov** s pomočjo kratkega vprašalnika ali debate v razredu.

Kriteriji uspešnosti:	Uspešen sem, ko: • iz besedila izluščim in v angleščini poimenujem vsaj dva različna kulturna pristopa k lesu, • znam opisati vsaj eno tipično vrednoto slovenske lesarske tradicije in pojasniti, kako ta vpliva na moj poklic, • aktivno sodelujem v razpravi, v kateri izrazim tudi svoje mnenje in ga utemeljim, odzovem se na argumente sošolcev, • pri izražanju uporabljam strokovno terminologijo/se izražam strokovno pravilno, • ključne poudarke intervjuja, opravljenega v slovenščini, vsebinsko ustrezno in strokovno povzamem v angleščini, • izdelam manifest, v jeziku, ki je razumljiv in prepričljiv za širšo javnost, zapišem osebne poklicne vrednote, ki so usklajene s trajnostnimi načeli, • znam izraziti, katero novo strokovno znanje ali jezikovno veščino sem pridobil.
Dokazi:	• seznam vprašanj za intervju, • zapiski, • povzetek intervjuja v angleščini, • sodelovanje v razpravi, • osebni zeleni manifest, • samoevalvacijski list, • sovrstniška povratna informacija.

Primer 7: Globalni izzivi sveta in trajnostnost

Avtor: dr. Anton Polšak

Primer

Skupni cilj s področja:	Trajnostni razvoj Sprejemanje kompleksnosti v trajnostnosti Sistemsko mišljenje 2.2.1.2 SC Presoja kratkoročne in dolgoročne vplive delovanja posameznika in družbenih skupin v družbi, družbe na lokalni, regionalni, nacionalni ter globalni ravni. Kritično mišljenje 2.2.2.1 SC Kritično presoja informacije, poglede in potrebe o trajnostnem razvoju z vidika naravnega okolja, živih bitij in družbe, pri čemer upošteva različne poglede, pogojene z osebnim, socialnim in kulturnim ozadjem. Ukrepanje za trajnostnost Individualna iniciativa 2.4.3.1 SC Se zaveda lastnega potenciala in odgovornosti za trajnostno delovanje in ukrepanje na individualni, kolektivni in politični ravni.
Predmet:	**GEOGRAFIJA**
Vzgojno-izobraževalno obdobje (I., II., III.) oz. SŠ:	Srednja šola

Predmetni cilji, standardi znanja in didaktična priporočila, v katerih se skupni cilj odraža:	**Cilji:** Dijak: • pojasnjuje glavne naravne in družbene vzroke za različno gospodarsko razvitost držav sveta; • opredeli dva kazalnika razvitosti (BDP, HDI) in ju vrednoti z vidika merjenja kakovosti življenja; • razloži pojem ekološkega odtisa in ga presoja z vidika želene trajnostne prihodnosti (SC 2.2.1.2, SC 2.4.3.1, SC 5.1.4.1). **Standardi:** • razlikuje pojma gospodarsko razvite države in države v razvoju, našteje primere le-teh; • opiše indeks bruto domači proizvod ter ga primerja z indeksom človekovega razvoja z vidika merjenja kakovosti življenja; • na primeru gospodarsko razvite države in države v razvoju pojasni naravne in družbene vzroke za njuno gospodarsko razvitost; • pojasni pomen ekološkega odtisa z vidika trajnostnosti. **Pojmi, povezanimi s cilji:** • gospodarska razvitost, gospodarsko razvita država, država v razvoju, kazalnik razvitosti (bruto domači proizvod, indeks človekovega razvoja), kakovost življenja, • zmanjševanje potrošništva in količine odpadkov, varovanje življenjskega okolja, krožno gospodarstvo, samooskrba (deloma), • trajnostnost, trajnostni razvoj, ekološki odtis.
Kratek opis dejavnosti:	**Dejavnosti:** • dijaki ugotavljajo, kaj sta BDP in HDI in ali je med njima povezanost; • ugotovijo, kako se razlikujeta ekološki in ogljični odtis; • s pomočjo aplikacije ugotovijo, kakšen je njihov ekološki odtis in ga ovrednotijo (kaj nanj najbolj vpliva, kakšne so možnosti za spremembe ...); • kakšna je povezanost BDP in ekološkega odtisa. V prilogi https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/5_a_Priloga_okoljski_odtis.docx je nekaj dodatnih pojasnil pojmov in nabor aplikacij za izračun ekološkega odtisa.

Kriteriji uspešnosti:	Uspešen sem, ko: • znam pojasniti, kaj je BDP in kaj pomeni z vidika razvitosti držav; • znam utemeljiti, da HDI ni odvisen samo od BDP, ampak tudi od drugih dejavnikov, ki jih znam argumentirati; • znam pojasniti razliko med ekološkim in ogljičnim odtisom in ovrednotiti svoj ekološki odtis, ki ga izračunam s pomočjo izbrane aplikacije. • Ekološki odtis Kaj meri? Celotno porabo naravnih virov in ekosistemskih storitev, ki jih človek potrebuje za življenje (hrana, energija, les, prostor za bivanje, absorpcija odpadkov). – Enota: hektarji biološko produktivne površine (globalni hektarji). – Obseg: zajema vse – kmetijske površine, gozdove, ribolovne vire, porabo vode, emisije CO_2 (del ekološkega odtisa). – Namen: pokaže, koliko Zemljinih virov porabimo v primerjavi z njeno sposobnostjo obnove (biokapaciteto). • Ogljični odtis Kaj meri? Izključno količino emisij toplogrednih plinov, predvsem CO_2, ki nastanejo zaradi človekovih dejavnosti (transport, proizvodnja, energija). – Enota: kilogrami ali tone CO2 ekvivalenta (CO2e). – Obseg: osredotočen na podnebne spremembe, ne pa na druge vire (npr. porabo vode ali zemljišč). – Namen: pokaže vpliv na globalno segrevanje. • Ključna razlika – Ekološki odtis je širši koncept, ki vključuje ogljični odtis kot enega od sestavnih delov. – Ogljični odtis je specifičen kazalnik za emisije toplogrednih plinov.
Dokazi:	Dijaki naredijo povzetek ugotovitev in zaslonsko sliko svojega ekološkega odtisa iz izbrane aplikacije.

Primer 8: Zakaj je slikarska dediščina antike tako slabo ohranjena?

Avtorica: Nina Ostan

Primer

Skupni cilj s področja:	Trajnostni razvoj Sprejemanje kompleksnosti v trajnostnosti Sistemsko mišljenje 2.2.1.1 SC K izbranemu problemu pristopa celostno, pri čemer upošteva povezanost okoljskega, gospodarskega in družbenega vidika
Predmet	**UMETNOSTNA ZGODOVINA** Tema: Antična umetnost – človek kot merilo stvari
Predmetni cilji, standardi znanja in didaktična priporočila, v katerih se skupni cilj odraža:	**Predmetni cilj:** Spoznava antično slikarsko dediščino ter presoja vplive delovanja okolja in časa na kulturno dediščino (SC 2.2.1.1.). **Standard:** Na konkretnih primerih predstavi najpomembnejše tehnike, oblikovne značilnosti in funkcije antičnih slikarskih umetnin. **Didaktična priporočila:** Obisk ali spoznavanje izbranega arheološkega najdišča v Sloveniji.
Kratek opis dejavnosti:	Antično slikarstvo je najmanj ohranjeno med tremi glavnimi umetnostnimi smermi. Zakaj? • Dijaki na prejšnji uri dobijo **domačo nalogo s vprašanjem**: Na spletu razišči, kaj od antične slikarske dediščine je ostalo? Najdene umetnine razvrsti glede na tehniko (freska, mozaik, vazna poslikava, tabelne poslikave/enkavstika, knjižni iluminacije) in približno oceni, v katerih slikarskih tehnikah je največ ohranjenih umetnin.

Kratek opis dejavnosti:	• Pri uri nato skupaj povzamemo in ustvarimo tabelno sliko, vezano na število ohranjenih umetnin glede na slikarsko tehniko. Ugotavljamo ter se pogovarjamo, zakaj so se nekatere tehnike bolje in zakaj slabše ohranile. Učiteljica z vprašanji spodbuja vključevanje okoljskih, gospodarskih in družbenih vidikov, ki vplivajo na ohranjenost posameznih umetnin (npr. požari, vojna pustošenja, potresi, spremenjena estetika ...), vmes tudi vsebinsko razloži katero od umetniških del (**15 minut**). Ob pogovoru se oblikujejo vprašanja, ki jih zapisujemo na tabelno sliko in katerih primeri so zapisani spodaj. • Sledi delo v skupinah, kjer dijaki iščejo odgovore na prej zapisana vprašanja. Z raziskovanjem in iskanjem odgovorov na spletu poglabljajo znanje in po skupinah odgovorijo na vprašanja, ki so se med pogovorom izoblikovala. • Kako je mogoče, da je ohranjenih preko 130.000 zelo krhkih glinenih grških poslikanih vaz? • Kako je mogoče, da so se ohranile freske, ki so stare 2000 let? • Ali so mozaiki izgubili barvo ali pa so barvno še zmeraj taki kot ob nastanku? • Kako to, da so se ohranile na les naslikane slike, z zelo živo barvo, stare več kot 1800 let? • Kaj je omogočilo, da so se ohranile stare poslikane knjige? (**10 min**) • Skupine odgovarjajo, dijaki si zapisujejo odgovore, ki naj temeljijo na natančni strokovni razlagi ali tehniki, vulkanskem konzervatorskem procesu, vlogi suhega puščavskega podnebja, potresa, vojne ... (**15 min**) • Aktualizacije – postavljamo vprašanja in skupaj iščemo odgovore. • Kakšen vpliv imajo aktualne podnebne spremembe na ohranjanje kulturne dediščine? Kakšen vpliv imajo pogostejši in intenzivnejši ekstremni vremenski pojavi (neurja, poplave, suše, vročinski valovi), dvig temperature, spremembe količine in razporeditve padavin, večja vlažnost ter nihanje temperature in vlage? Kako ti procesi vplivajo na propadanje gradbenih materialov, erozijo tal, pojav razpok, biološko razraščanje?

Kratek opis dejavnosti:	• Kje hranimo danes te umetnine? Pod kakšnimi pogoji? Ali so muzeji pravo mesto za ohranjanje kulturne dediščine? • Kaj se zgodi s freskami, če ostajajo na odprtem – in situ, kot npr. v Pompejih? Kakšne so prakse ohranjanja antične kulturne dediščine na prostem po svetu? • Kaj pomeni, da je nekaj na Unescovem seznamu svetovne kulturne dediščine? Kako morajo biti te umetnine zaščitene? • Ugotavljamo, kje v Sloveniji imamo ohranjeno antično dediščino – freske, mozaike. Ugotovimo, da imamo v Celju Celjske Pompeje ... • Kje v svojem lokalnem okolju imamo antično/kulturno dediščino? Kako je ohranjena? Kaj lahko naredimo, na koga se lahko obrnemo, če se srečamo s propadlo kulturno dediščino v svojem kraju? (**10 min**). • Zaključek: vprašanja za ponovitev in sintezo (**5 min**). • Ura je lahko predpriprava na obisk izbranega arheološkega najdišča v Sloveniji, kjer se vprašanja in znanje iz učilnice prenesejo izkustveno.
Kriteriji uspešnosti:	Uspešen sem, ko: • navedem ohranjene antične slikarske tehnike in pojasnim, kaj so razlogi, da so se ohranile; • na izbranem primeru opišem gospodarske, okoljske in družbene vzroke za slabo/dobro ohranjenost antičnih slikarskih umetnin; • se opredelim do prednosti in slabosti ohranjanja antične dediščine in situ in v muzejih; • pojasnim vpliv aktualnih podnebnih sprememb na ohranjanje kulturne dediščine; • presojam ohranjanje slovenske arheološke dediščine; • poznam in kritično ovrednotim lokalni primer ohranjanja arheološke/kulturne dediščine.
Dokazi:	• skupno izdelana tabelna slika, • zapisi odgovorov na raziskovalna vprašanja, • pozna spletno stran Zavoda za varstvo kulturne dediščine.

Primer 9: Športni dan: Zimski športni dan z naravo

Avtorji: Polona Klopčič, Nives Markun Puhan, Špela Bergoč

Primer

Skupni cilj s področja:	Trajnostni razvoj Zamišljanje trajnostnih prihodnosti Prilagodljivost **2.3.2.1** SC V prizadevanju za trajnostno prihodnost tvega in se kljub negotovostim prilagaja ter sprejema trajnostne odločitve za svoja dejanja.
Predmet	**ŠPORT, TRETJE VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNO OBDOBJE**
Predmetni cilji, standardi znanja in didaktična priporočila, v katerih se skupni cilj odraža:	**Predmetni cilj:** Učenec raziskuje možnosti in izpopolnjuje znanje različnih gibalnih/športnih dejavnosti v naravnem in grajenem okolju v različnih letnih časih in spoznava, kaj in koliko zmore, npr. zimske dejavnosti, vodne dejavnosti, športi na kolesih, urbani športi, športno plezanje, orientacija v naravi, borilne veščine; med njimi izbira tiste, ki manj škodujejo okolju (deluje trajnostno) (SC 2.3.2.1). **Specialno didaktično priporočilo** V poglavju *Medpredmetno povezovanje* z naravoslovjem, biologijo, domovinsko in državljansko kulturo ter etiko: trajnostni razvoj in varovanje okolja pri gibalnih/športnih dejavnostih (ravnanje z odpadki, skrb za naravno in kulturno dediščino ter ravnanje v skladu s protokoli in bontoni, npr. pravili FIS, planinskim, kolesarskim in gozdnim bontonom idr.) (SC 2.1.3.1, SC 2.2.2.1).
Kratek opis dejavnosti:	**Športni dan** Z učenci načrtujemo zimski športni dan v domačem kraju. 1. Skupaj z učenci pripravimo kriterije za izbor gibalnih/športnih dejavnosti, npr.: • »zabavnost«, • novost (nekaj novega),

Kratek opis dejavnosti:	• trajnostnost: - odgovorna uporaba športnih površin in opreme, - aktivna oblika mobilnosti (hoja, kolesarjenje), ki omogoča trajnostno mobilnost, • trajanje (4 ure), • intenzivnost (potenje). 2. Učenci izračunajo ogljični odtis pri različnih dejavnostih in primerjajo vrednosti. 3. Učenci raziščejo, katere športne dejavnosti ponuja lokalna skupnost. 4. Pripravijo nabor gibalnih/športnih dejavnosti, ki ustrezajo kriterijem. 5. Učenci so aktivni udeleženci športnega dne.
Kriteriji uspešnosti:	Uspešen sem, ko: • sodelujem pri pripravi kriterijev in jih upoštevam pri izboru gibalnih/športnih dejavnosti, • raziščem možnosti okolju prijazne športne dejavnosti v lokalnem okolju, • na izhodiščno točko pridem peš ali s kolesom ali skirojem, • izračunam ogljični odtis izbrane športne dejavnosti in ga primerjam z ogljičnim odtisom manj trajnostnih športnih dejavnosti, • prilagajam izbor dejavnosti v smeri bolj trajnostnih odločitev.
Dokazi:	• predlog oz. izbor dejavnosti, ki upošteva dogovorjene kriterije, • prihod na mesto dejavnosti, ki upošteva dogovorjene kriterije, • udeležba (aktivno sodelovanje), • sem preznojen/a in zadihan/a, • povratna informacija o svoji gibalni izkušnji (npr. anketni vprašalnik, vezan na kriterije za izbor), • zmanjšan ogljični odtis pri gibalni/športni dejavnosti.

Primer 10: Mladi za trajnostnost: ukrepamo danes

Avtorica: mag. Klavdija Šipuš

Primer

Skupni cilj s področja:	Trajnostni razvoj Ukrepanje za trajnostnost Politična angažiranost **2.4.1.1** SC Ob upoštevanju demokratičnih načel kritično vrednoti politike z vidika trajnostnosti ter sodeluje pri oblikovanju trajnostnih politik in prakse na lokalni, regionalni, nacionalni in globalni ravni. Kolektivno ukrepanje **2.4.2.1** SC Pri prizadevanju in ukrepanju za trajnostnost upošteva demokratična načela in aktivno ter angažirano (konstruktivno) sodeluje z drugimi. Individualna iniciativa **2.4.3.1** SC Se zaveda lastnega potenciala in odgovornosti za trajnostno delovanje in ukrepanje na individualni, kolektivni in politični ravni.
Predmet:	**DOMOVINSKA IN DRŽAVLJANSKA KULTURA IN ETIKA**
Vzgojno-izobraževalno obdobje (I., II., III.) oz. SŠ:	Tretje vzgojno-izobraževalno obdobje, osnovna šola
Trajanje	Štiri ure (in dodaten čas za izvedbo pobude)

Predmetni cilji, standardi znanja in didaktična priporočila, v katerih se skupni cilj odraža:	**Cilji** Učenec: • razpravlja o možnostih individualnega in skupinskega delovanja za doseganje trajnostnih sprememb (SC 2.4.1.1, SC 2.4.2.1, SC 2.4.3.1). **Standarda znanja** Učenec: • na primeru globalnega izziva presodi njegove posledice in oblikuje rešitve, na katere ima kot posameznik možnost vplivati.
Kratek opis dejavnosti:	Dejavnosti predstavljajo primer uresničevanja vseh treh skupnih ciljev kompetence ukrepanja za trajnostnost: politična angažiranost (SC 2.4.1.1), kolektivno ukrepanje (SC 2.4.2.1) in individualna iniciativa (SC 2.4.3.1) (Ahačič, K. idr. 2024, str. 12, Ahačič, K. idr., 2025, str. 6). Učitelj skozi dejavnosti pri učencih gradi razumevanje, da obstajajo raznolike oblike družbenopolitičnega delovanja, v katere se aktivno vključujejo tudi mladi, in da za reševanje globalnih izzivov in doseganje trajnostnih sprememb ni dovolj zgolj sprememba posameznikovih navad, temveč je zanje potrebno tudi sodelovanje z drugimi ter kritično presojanje ustaljenih družbenih, ekonomskih in političnih procesov in struktur, ki reproducirajo vzorce ter povzročajo krivice. Prav o teh je potrebno razpravljati, jih preizpraševati ter tudi spreminjati (Westheimer in Kahne, 2004; Rojc in Šipuš, 2021, str. 9, GreenComp, 2023, str. 26–28). Učenci so že usvojili cilje, ki vključujejo načine in razloge za uresničevanje aktivnega državljanstva, in cilje, povezane z globalizacijo in globalnimi izzivi. Učitelj poda navodila za dejavnost *Kje stojiš?* in prebere trditev, ki vključuje različne zorne kote vpliva in odgovornosti za podnebno krizo. Učenci se postavijo na črto glede na to, kako močno se s prebrano trditvijo strinjajo in navajajo razloge za svoja stališča (za primere trditev in potek izvedbe dejavnosti gl. Vrečko Ilc, Požgan in Šipuš, 2026, str. 83–84).

Kratek opis dejavnosti:	Učitelj povzame ugotovitve in vodi skupinsko razpravo, v katero zajame možne ukrepe. Vprašanja, ki jih učitelj postavlja, so odvisna od ugotovljenega predznanja učencev. Primeri vprašanj, ki zahtevajo tudi utemeljitve učencev: Ali je pravično, da se odgovornost za trajnostne spremembe prelaga predvsem na posameznike? Kdo ustvarja pravila, ki vplivajo na okolje in družbo? Kdo ima največ koristi od obstoječega stanja in kdo nosi največ negativnih posledic? Kako so okoljski problemi povezani z vprašanji družbene neenakosti in pravičnosti? Učitelj nato uvede definicijo moči, ki pravi, da je moč zmožnost, da vplivamo in spreminjamo naše okolje (Duffy, idr., 2020; o dejavnosti za razumevanje moči in vloge mladih kot nosilcev družbenih sprememb gl. Pušnik, Zevnik Tomazin, in Šipuš, 2025, str. 90–95). Učenci v nadaljevanju analizirajo primere mladih, ki se aktivno angažirajo in ukrepajo za trajnostne spremembe (npr. Greta Thunberg, Malala Yousafzai, Gitanjali Rao in drugi aktualni primeri). Učenci na primeru opredelijo globalni izziv in ob podpori vprašanj razpravljajo o tem, kako so v njihovem primeru razvidni moč in odgovornost. Primeri vprašanj: Zakaj je moral/-a posameznik/-ca opozoriti na problem? Kdo je imel že pred tem odgovornost in moč za njegovo reševanje? Ali so bili vsi vpleteni enako slišani? Katere družbene skupine so imele največ vpliva (moči) na sprejemanje odločitev in katere najmanj? Iz primera razberite, kako se kaže individualna moč (npr. znanje, pogum, ustvarjalnost, vztrajnost), kolektivna moč (npr. sodelovanje, družbena gibanja, civilna družba) in politična moč (npr. institucije, zakonodaja, politike in ukrepi in vplivanje na odločevalce). Kako so te oblike moči medsebojno povezane? Katera oblika moči je bila v vašem primeru odločilna za doseganje sprememb? Skupine predstavijo primer in ključne ugotovitve.

Kratek opis dejavnosti:	V nadaljevanju učenci najprej v manjših skupinah predlagajo konkreten trajnostni problem v šoli ali lokalnem okolju, za katerega ocenijo, da ga je nujno in potrebno reševati. Pobuda učencev vključuje opredelitev, kaj je potrebno spremeniti, ciljno skupino, cilje, vlogo učencev v oddelku in načine ukrepanja (o dejavnostih, ki vključujejo opredelitev in reševanje avtentičnega problema in podporna orodja gl. Banjac, Pušnik in Šipuš, 2022, str. 48–85). Med zbranimi predlogi skupaj odločijo, kateri problem bodo obravnavali in kako bodo ukrepali. Po izvedenih dejavnosti učenci opravijo refleksijo o učinkih, ki jih je imela njihova iniciativa in sodelovanje na pozitivne spremembe v okolju.
Kriteriji uspešnosti:	Uspešen sem, ko: • argumentirano izrazim in utemeljim svoje stališče o odgovornosti za podnebne spremembe; • prepoznam povezave med trajnostnimi izzivi, odgovornostjo in pravičnostjo; • na primeru prepoznam različne oblike moči, njihovo povezavo z individualnim, kolektivnim in političnim ukrepanjem ter vpliv na spremembe; • sodelujem pri izbiri trajnostnega problema v šoli ali lokalnem okolju in utemeljim njegov pomen; • predlagam izvedljive rešitve in načine ukrepanja; • aktivno sodelujem pri načrtovanju in izvedbi skupne pobude; • ovrednotim učinke izvedene pobude in predlagam možnosti za nadaljnje delovanje.
Dokazi:	• argumentirane izjave v dejavnosti *Kje stojiš?*; • analiza primera in zapisane ugotovitve; • predstavitev ugotovitev o individualni, kolektivni in politični moči; • predlog problema v šoli ali lokalnem okolju z utemeljitvijo; • akcijski načrt skupine; • dokazila o izvedbi pobude; • zapis refleksije oziroma samoevalvacija učencev; • učiteljeva opažanja in zapisi o sodelovanju, kakovosti argumentov in sodelovalnem reševanju problemov.

Viri in literatura

Ahačič, K. idr. (2024). *Skupni cilji in njihovo umeščanje v učne načrte in kataloge znanj*. Zavod RS za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/skupni_cilji.pdf

Ahačič, K. idr. (2025). *Ključni cilji po področjih skupnih ciljev*. Zavod RS za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/kljucni_cilji_po_podrocjih_SC.pdf

Duffy, V., Gilmartin, L., Janssens, E., in O'Brien, D. (2020). *Building Back Better: Youth, Power and Planet*. National Youth Council of Ireland (NYCI).

GreenComp. Evropski okvir kompetenc za trajnostnost. (2023). Zavod RS za šolstvo. https://pcv.si/wp-content/uploads/2023/04/greencomp.pdf

Pušnik, T., Zevnik Tomazin, L. in Šipuš, K. (2025). *Demokracija in mladi v EU*. Zavod RS za šolstvo in Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani. https://www.zrss.si/digitalna_bralnica/demokracija-in-mladi-v-eu/

Rojc, J. in Šipuš, K. (2021). *Aktivno državljanstvo v srednji šoli. Priročnik za učitelje*. Zavod RS za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/Aktivno_drzavljanstvo_v_srednji_soli_prirocnik.pdf

Učni načrt. Domovinska in državljanska kultura in etika. (2025) Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje, Zavod RS za šolstvo. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/Ucni-nacrti/2025/UN_OS/Ucni_nacrt_domovinska_in_drzavljanska_kultura_in_etika_2025.pdf

Vrečko Ilc, B., Požgan, J. in Šipuš, K. (2026). Didaktični primer: Kdo je odgovoren za okoljsko krizo? V *Okoljski izzivi in zelene politike v EU in Sloveniji*, Zavod RS za šolstvo in Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani. https://www.zrss.si/pdf/Okoljski_izzivi_in_zelene_politike_V-EU_in_svetu.pdf

Westheimer, J. in Kahne, J. (2004). What Kind of Citizen? The Politics of Educating for Democracy. *American Educational Research Journal, 41*(2), 237–269. https://doi.org/10.3102/00028312041002237

Primer 11: Obravnava obvezne teme Zgodovinski čas in prostor

Avtorica: mag. Bernarda Gaber

Primer

Skupni cilj s področja:	Trajnostni razvoj Sprejemanje kompleksnosti v trajnostnosti Sistemsko mišljenje 2.2.1.2 SC Presoja kratkoročne in dolgoročne vplive delovanja posameznika in družbenih skupin v družbi, družbe na lokalni, regionalni, nacionalni ter globalni ravni.
Predmet	**ZGODOVINA**
Vzgojno-izobraževalno obdobje (I., II., III.) oz. SŠ:	Drugo vzgojno-izobraževalno obdobje (6. razred)
Predmetni cilji, standardi znanja in didaktična priporočila, v katerih se skupni cilj odraža:	**Predmetni cilj:** Učenec raziskuje, kako se je življenjski prostor človeka spreminjal v različnih zgodovinskih obdobjih (SC 2.2.1.2). **Standard znanja:** Učenec na primeru (domačega kraja ali širše okolice) pojasni, kako se je življenjski prostor človeka spreminjal skozi čas. **Didaktično priporočilo:** Učitelj učencem predstavi zgodovinski atlas in jih spodbuja k njegovi rabi. Pri tem učenci ozaveščajo, da so isti geografski prostor tekom zgodovine zaznamovale različne kulturne, politične in gospodarske značilnosti; ob izbranih primerih razmišljajo in kritično presojajo kratkoročne in dolgoročne vplive delovanja posameznika in družbenih skupin na življenjski prostor skozi različna zgodovinska obdobja. (SC 2.2.1.2)
Kratek opis dejavnosti:	Učna ura se lahko medpredmetno načrtuje in izvede (geografija, naravoslovje). Učenci se lahko razdelijo v skupine glede na zgodovinska obdobja.

Kratek opis dejavnosti:

Za uvodno motivacijo lahko učitelj uporabi sliko.

Slika 1: Pogled na poljsko delitev na proge na Sorškem polju v Bitnjah.

Vir: SI AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, L54, k.o. Bitnje, združena lista A4 in A7.

Slika 2: Pogled na Sorško polje in poljsko delitev na proge v Bitnjah leta 2021.

Foto: dr. Jurij Senegačnik

Vsaka skupina učencev s pomočjo raznolikih virov raziskuje in spoznava, npr. bivalni prostor, načine pridobivanja surovin, hrane, energijo ter ugotavlja, kakšen vpliv je imelo na okolje, npr. krčenje gozdov, rudarjenje, poselitveni prostor (srednjeveška kolonizacija) v domačem ali širšem okolju skozi različna zgodovinska obdobja. Učenci izpostavijo primer trajnostnega in netrajnostnega ravnanja ljudi ter navedejo kriterije, po katerih so primer opredeljevali. Vsaka skupina predstavi svoj primer glede na zgodovinsko obdobje. V sintezi vsi učenci skupaj razmislijo in s konsenzom oblikujejo tri primere trajnostnega ravnanja iz preteklosti, ki bi jih lahko uporabili še danes, npr. menjalna trgovina, uporaba lokalnih surovin za gradnjo bivališč (izkoriščanje domačega lesa), strnjeno naseljevanje, in tri primere netrajnostnega ravnanja.

Kriteriji uspešnosti:	Uspešen sem, ko: • prepoznam primer trajnostnega in netrajnostnega delovanja človeka skozi zgodovinska obdobja; • znam pojasniti, kako se je življenjski prostor človeka spreminjal skozi čas; • sem prispeval ideje v skupini in prispeval k doseganju cilja (nadgradnja s skupnim ciljem Podjetnost – SC 5.3.4.1, SC 5.1.2.2, SC 5.3.2.1); • izdelam kratko predstavitev (lahko tudi digitalno – povezava s skupnim ciljem Digitalne kompetentnosti – SC 4.3.2.1).
Dokazi:	• Kratka (digitalna) predstavitev, kako se je življenjski prostor človeka spreminjal skozi čas v domačem in/ali širšem lokalnem prostoru.

Viri in literatura

Ahačič, K. idr. (2024). *Skupni cilji in njihovo umeščanje v učne načrte in kataloge znanj.* Zavod RS za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/skupni_cilji.pdf

Ahačič, K. idr. (2025). *Ključni cilji po področjih skupnih ciljev.* Zavod RS za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/kljucni_cilji_po_podrocjih_SC.pdf

Bianchi, G., Pisiotis, U. in Cabrera, M. (2023). *GreenComp: evropski okvir kompetenc za trajnostnost: poročilo Skupnega raziskovalnega središča v okviru znanosti za politiko.* Zavod RS za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/greencomp.pdf

Grušovnik, T. (2021). *Osnove okoljske etike.* Pedagoški inštitut, Urad za UNESCO. http://www.danfilozofije.net/wp-content/uploads/2021/11/SDF2021_OSNOVE-OKOLJSKE-ETIKE_e-knjizica.pdf

Grušovnik, T. (2025). *Okoljski pojmovnik za mlade*. Aristej.

Kregar, S., Avguštin, L., Berglez Bah, E., Gabrovec, A., Podbornik, K. (2023). *Celostni program ozaveščanja ter vzgoje in izobraževanja o podnebnih spremembah v kontekstu VITR za vrtce, osnovne šole in gimnazije.* Zavod RS za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/Celostni_program_VITR.pdf

Leicht, A., Heiss, J., in Won, J. B. (ur.). (2018). Issues and trends in education for sustainable development. UNESCO. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000261445 (Vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj: kažipot, 2022).

Piciga, D., Kregar, S., Torkar, G., Ahčin A., Avguštin, L., Belasić, I., Bogataj, N., Gabrovec, A., Ilc Klun, M., Korošec, P., Ojsteršek, A., Omladič, L., Perme, E. in Uršič, D. (2023). *Konceptualizacija VITR z umestitvijo tematike podnebnih sprememb*. Zavod RS za šolstvo. www.zrss.si/pdf/Konceptualizacija_VITR.pdf

Torkar, G. (2025). *Misli in deluj trajnostno: priročnik o vzgoji in izobraževanju za trajnostni razvoj.* Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani. https://zalozba.pef.uni-lj.si/index.php/zalozba/catalog/book/239

Vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj: kažipot. (2022). UNESCO; Slovenska nacionalna komisija za UNESCO. https://www.zrss.si/pdf/VITR_za_2030.pdf

ZAVOD REPUBLIKE SLOVENIJE ZA ŠOLSTVO

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE, ZNANOST IN MLADINO

I FEEL SLOVENIA

Sofinancira Evropska unija

ISBN 978-961-03-1534-6